

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ

ОРГАНА

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ И

БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ

ИНФОРМАТИВНИ

БИЛТЕН

БРОЈ 4

2026

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 160.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
<https://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
<http://biblis.uzzpro.gov.rs>

Дигитална библиотека налази се на адреси:
<https://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Управа за заједничке послове републичких органа

Немањина бр. 22–26

Београд

Телефон: 3616-296; 363-1620; лок. 1620

biblioteka@uzzpro.gov.rs

САДРЖАЈ

1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
2. Списак претплата на службена гласила и часописе за потребе библиотеке Управе у 2026. години
3. Преглед садржаја нових бројева часописа
4. Преглед старих публикација
5. Преглед допуњених наслова у Дигиталној библиотеци
6. Преглед нових књига
7. Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА
БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Савезној Републици Нигерији, Петра Вулића, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Кореји, Немање Грбића, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Куби, Александре Станојевић, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Укази о додели одликовања, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о спречавању и сузбијању трговине људима и заштити жртава, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Уредба о измени Уредбе о специјалној и посебним јединицама полиције, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Уредба о утврђивању Програма за подршку у спровођењу политике родне равноправности за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Уредба о утврђивању Програма финансијске подршке у спровођењу политике родне равноправности за јединице локалне самоуправе у Републици Србији у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Одлука о образовању Радне групе за израду Мапе пута у области повратка за Западни Балкан за Републику Србију и спровођење регионалне иницијативе

Јачање система управљања повратком на Западном Балкану, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Одлука о измени и допуни Одлуке о образовању Радне групе за управљачку одговорност у државној управи, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Одлука о додели средстава из буџета јединицама локалне самоуправе и градским општинама намењених за успостављање јединственог управног места, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Одлука о престанку функције председника Врховног суда, Јасмини Васовић, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Одлука о изменама Одлуке о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Одлука о измени Стратегије за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период од 2021. до 2027. године, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Правилник о измени Правилника о поступку за избор судије и председника суда, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Правилник о измени Правилника о броју јавнобележничких места и службеним седиштима јавних бележника, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Правилник о изменама Правилника о обрасцима пасоша, дипломатског пасоша и службеног пасоша, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Правилник о допуни Правилника о обрасцима пасоша, дипломатског пасоша и службеног пасоша, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о вредновању рада судије и председника суда, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Милана Ђорђевића, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Милића Симовића, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Кипар о статусу њихових снага, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Конвенције о оснивању Међународне организације за медијацију, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Меморандум о партнерству и сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Генералног тужилаштва Републике Казахстан, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о заштити потрошача, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о изменама и допунама Закона о трговини, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о трговачким праксама за одређене врсте производа, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о измени и допуни Закона о накнадама за коришћење јавних добара, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о изменама и допунама Закона о транспорту опасне робе, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о изменама и допунама Закона о царинској служби, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Закон о изменама и допунама Закона о истраживању несрећа у ваздушном, железничком и водном саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Уредба о изменама Уредбе о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2026

Уредба о условима и критеријумима усклађености хоризонталне државне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Уредба о престанку важења Уредбе о начину и условима за отпочињање обављања комуналних делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Уредба о поступку размене информација преко Јединствене електронске контактне тачке, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Уредба о допуни Уредбе о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Уредба о изменама и допунама Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Уредба о утврђивању Програма финансијске подршке мера и активности у области помирења, регионалне сарадње и друштвене стабилности кроз подршку удружењима, задужбинама и фондацијама у Републици Србији у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Уредба о изменама и допунама Уредбе о утврђивању Просторног плана подручја инфраструктурног коридора ауто-пута Е-75 Суботица – Београд (Батајница), Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Уредба о утврђивању Програма подршке регионалном развоју и развоју предузетништва који се реализује кроз стандардизовани сет услуга који спроводе акредитоване регионалне развојне агенције у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Уредба о ближим условима за поступање са одузетим прекурсорима, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Уредба о изменама и допунама Уредбе о увођењу привремене мере за обезбеђење економске стабилности индустрија од стратешке важности за економију Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Уредба о изменама и допунама Уредбе о категоризацији државних путева, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Уредба о измени Уредбе о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Уредба о привремено резервисаним и привремено издвојеним деловима ваздушног простора, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Уредба о одређивању државних путева на којима се обавља транзитни саобраћај теретних возила кроз Републику Србију („Транзитни коридори”), Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Уредба о изменама Уредбе о утврђивању Програма подршке унапређењу развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе), за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Уредба о изменама и допуни Уредбе о тржишном додатку, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Уредба о измени Уредбе о звањима, условима за стицање звања и овлашћења чланова посаде поморских бродова, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза нафте и нафтних деривата, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2026

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене рудника „Јама” у Бору – II фаза развоја на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2026

Одлука о изменама и допуни Одлуке о изради Просторног плана подручја посебне намене Борско-мајданпечког рударског басена, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Одлука о изменама Одлуке о образовању Тима за процену ризика по цивилно ваздухопловство, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Одлука о образовању Радне групе за одлучивање о учешћу у финансирању пројеката развоја и унапређења руралног туризма и угоститељства у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Одлука о образовању Радне групе за вођење преговора и уговарања реализације пројекта изградње државног пута I Б реда број 28, деоница Дуб–Дубци, са тунелом испод превоја Кадињача, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Одлука о престанку важења Одлуке о привременом смањењу износа акциза на деривате нафте из члана 9. став 1. тач. 1), 2) и 3) Закона о акцизама, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Одлука о утврђивању годишњег циљаног износа средстава Фонда за реструктурирање банака, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Одлука о додели годишњих награда за најбоље општинске/градске управе у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Одлука о образовању Комисије за доделу подстицаја, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2026–2034. године на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Одлука о измени и допунама Одлуке о начину обављања послова између Народне банке Србије и Управе за трезор преко система консолидованог рачуна трезора за девизна средства, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Одлука о изменама и допунама Одлуке о јединственој тарифи по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене рударско-металуршког комплекса „Чукару Пеки” и „Малка Голаја” на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Акционог плана за период од 2026. до 2029. године за остваривање Стратегије управљања минералним и другим геолошким ресурсима Републике Србије до 2040. године, са пројекцијама до 2050. године на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2026

Одлука о изменама Одлуке о привременој забрани извоза нафте и нафтних деривата, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Одлука о измени Одлуке о образовању Координационе комисије, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Одлука о измени Одлуке о образовању Радне групе за одлучивање о учешћу у финансирању пројеката развоја и унапређења руралног туризма и угоститељства у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Одлука о образовању Радне групе за вођење преговора и уговарање реализације Пројекта изградње ауто-пута Београд–Сарајево, деоница: петља „Прилипац” – петља „Пожега”, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Одлука о измени и допуни Методологије за одређивање цене електричне енергије за гарантовано снабдевање, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Правилник о садржини коначног извештаја о истрагама несрећа и незгода у железничком саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2026

Правилник о обрасцу извештаја у вези са обављањем комуналних делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2026

Правилник о садржини и начину прикупљања и приступа подацима о географском прегледу распрострањености широкопојасних мрежа и намери изградње, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о издавању одобрења страном авио-превознику за обављање међународног јавног авио-превоза са Републиком Србијом, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о поступку спровођења обједињене процедуре електронским путем, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Правилник о пореском рачуноводству, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Правилник о утврђивању Годишњег програма основних геолошких истраживања за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Правилник о измени Правилника о врстама пошиљки које подлежу ветеринарско-санитарној контроли и начину обављања ветеринарско-санитарног прегледа пошиљки на граничним прелазима, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Правилник о каматним стопама за које се сматра да су у складу са принципом „ван дохвата руке” за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Правилник о минималним условима за издавање појединачних дозвола за коришћење радиофреквенцијског спектра на основу спроведеног поступка јавног надметања у радиофреквенцијском опсегу 470–694 mhz, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Правилник о начину обрачуна нето трошка јавног поштанског оператора и начину остваривања права на накнаду услед неправедног финансијског оптерећења, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Правилник о утврђивању Програма мониторинга безбедности хране животињског порекла и хране за животиње која се увози за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2026

Правилник о допуни Правилника о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о алтернативним инвестиционим фондовима, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Правилник о измени и допуни Правилника о висини и начину плаћања такси за пружање услуга из надлежности Регулаторног тела за електронске комуникације и поштанске услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Упутство о допуни Упутства о достављању Народној банци Србије података о каматним стопама на кредите и депозите банака, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Закључак Владе Републике Србије о усвајању текста Програма финансијске подршке, мера и активности у области очувања и јачања односа Републике Србије и дијаспоре кроз организацију кампова за младе из дијаспоре и региона у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Стратегија управљања минералним и другим геолошким ресурсима Републике Србије до 2040. године са пројекцијама до 2050. године, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2026

Листа о допунама Листе супстанци кандидата за листу супстанци које изазивају забринутост, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Азербејџан о развоју, пројектовању, изградњи и управљању електране са гасно-парним циклусом у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Конвенције о Бироу Европске конференције цивилног ваздухопловства, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Споразума између Републике Србије и Јапана о подстицању и заштити улагања, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Споразума између Републике Србије и Владе Републике Узбекистан о узајамном подстицању и заштити улагања, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Одлуке број 1/2025 Савета за партнерство, трговину и сарадњу између Србије и Уједињеног Краљевства од 23. децембра 2025. године о изменама Протокола 3 у вези са дефиницијом појма „производи са пореклом”

и методама административне сарадње уз Споразум о партнерству, трговини и сарадњи између Владе Републике Србије и Владе Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Финансијског протокола између Владе Републике Србије и Владе Републике Француске о сарадњи у области финансирања фазе 1 Пројекта београдског метроа, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Кореје о подстицању и заштити улагања, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Узбекистан о сарадњи у области туризма, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Оквирног споразума о зајму LD 2251 (2025) између Банке за развој Савета Европе и Републике Србије за финансирање јавног сектора – рехабилитација локалних путева, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Финансијског уговора одрживо унапређење путне мреже између Републике Србије и Европске инвестиционе банке, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Уговора о зајму уз финансијски протокол потписан 27. новембра 2025. године, између Владе Републике Србије и Владе Републике Француске, између Републике Србије, коју заступа Влада Републике Србије, поступајући преко Министарства финансија, као зајмопримац и ВРIFRANCE ASSURANCE EXPORT, који поступа у име, за рачун и под контролом Владе Републике Француске, као зајмодавац, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Финансијског протокола између Владе Републике Србије и Владе Републике Француске о сарадњи у области финансирања пројекта развоја рачунара високих перформанси (суперкомпјутер) и вештачке интелигенције, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Споразум о сарадњи између Владе Републике Србије и Владе Народне Демократске Републике Алжир у области заштите биља и биљног карантина, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Меморандум о разумевању између Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије и Министарства пољопривреде Републике Казахстан о сарадњи у области ветерине, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Службени лист Града Београда

Одлука о изменама и допунама Одлуке о јавном линијском превозу путника на територији Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 24/2026

Одлука о изменама и допуни Одлуке о снабдевању топлотном енергијом у Граду Београду, Службени лист Града Београда бр. 24/2026

Одлука о усвајању Предлога пројекта о јавно-приватном партнерству за поверавање обављања комуналне делатности јавног аутобуског превоза путника електричним возилима на линијама градског превоза које пролазе кроз зоне 1 и 2 Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 25/2026

Правилник о буџетском рачуноводству и рачуноводственим политикама, Службени лист Града Београда бр. 22/2026

Решење о измени и допуни Решења о општим паркиралиштима, Службени лист Града Београда бр. 21/2026

Решење о изменама и допунама Решења о општим паркиралиштима, Службени лист Града Београда бр. 25/2026

Измене Плана места за постављање средстава за оглашавање на јавној површини, Службени лист Града Београда бр. 20/2026

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о изменама и допуни Уредбе о Плану мреже здравствених установа, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Одлука о образовању Савета за права детета, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Одлука о престанку важења Одлуке о учешћу војних осигураника и чланова њихових породица у трошковима здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Правилник о допунама Правилника о садржини и изгледу националних признања из области безбедности и здравља на раду, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у јануару, фебруару и марту 2026. године, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2026

Решење о номиналним износима социјалне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 39/2026

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у априлу 2026. године, Службени гласник Републике Србије бр. 40/2026

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Европске уније, с једне стране и Републике Србије, с друге стране о придруживању Републике Србије програму EU4Health, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о финансирању набавке уџбеника средствима буџета Републике Србије за школску 2026/2027. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Одлука о образовању Одбора за организацију наступа Републике Србије на 68. Међународном сајму технике и техничких достигнућа у Београду, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Одлука о утврђивању Дворина – Мађарског гробља у селу Бања за непокретно културно добро – археолошко налазиште од изузетног значаја, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Одлука о утврђивању мера заштите, граница заштићене околине и мера заштите заштићене околине споменика културе Црква св. Ахилија у Ариљу, непокретног културног добра од изузетног значаја, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Одлука о утврђивању мера заштите, граница заштићене околине и мера заштите заштићене околине археолошког налазишта Царичин град, непокретног културног добра од изузетног значаја, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Одлука о утврђивању Мора Ваген у Михајловцу за непокретно културно добро – археолошко налазиште од изузетног значаја, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2026

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2026

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о сарадњи у области кинематографске копродукције, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Кубе о спречавању недозвољене трговине културним добрима, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Закон о потврђивању Споразума између Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Министарства просвете народне Републике Кине о међусобном признавању потврда, диплома и степена стеченог високог образовања, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2026

Службени лист Града Београда

Обавештење Завода за заштиту споменика културе Града Београда о евидентирању добара која уживају претходну заштиту: вила инжењера Михаила Којића, Жанке Стокић бр. 36, општина Савски венац, Службени лист Града Београда бр. 23/2026

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за март 2026. године, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2026

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за фебруар 2026. године, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2026

Службени лист Града Београда

Показатељ промене потрошачких цена у марту 2026. године, Службени лист Града Београда бр. 21/2026

2

**СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И
ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2026.
ГОДИНИ**

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛЕГЕ АРТИС: прописи у пракси

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН СУДСКЕ ПРАКСЕ ПРИВРЕДНИХ СУДОВА
2.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

НОВИНЕ

1.	ДНЕВНА ШТАМПА
----	---------------

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

Фактичка експропријација – трајно заузеће

- ▶ **Забрана управљања моторним возилом према Закону о прекршајима и Закону о безбедности саобраћаја на путевима**
- ▶ **Инвеститорске клаузуле у уговорима о продаји станова**
- ▶ **Одговори на питања из области здравствене заштите и здравственог осигурања**
- ▶ **Појам, обележја и облици кривичног дела превара у судској пракси**
- ▶ **Одбацивање захтева странке у управном поступку**
- ▶ **Остваривање и плаћање рада у сменама**
- ▶ **Пандорина кутија и „дипломанија” у нашој стварности**

У овом броју...

ГРАЂАНСКО ПРАВО

- 4 Фактичка експропријација – трајно заузеће

КРИВИЧНО И ПРЕКРШАЈНО ПРАВО

- 16 Појам, обележја и облици кривичног дела превара у судској пракси
22 Забрана управљања моторним возилом према Закону о прекршајима и Закону о безбедности саобраћаја на путевима

ПРИВРЕДНО ПРАВО

- 28 Инвеститорске клаузуле у уговорима о продаји станова

УПРАВНО ПРАВО

- 33 Одбацивање захтева странке у управном поступку

РАДНО ПРАВО

- 38 Остваривање и плаћање рада у сменама
46 Пандорина кутија и „дипломанија” у нашој стварности
52 Преглед Правилника о изменама и допунама Правилника о радним местима, односно пословима на којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем

УНАКРСНИ ПОГЛЕД

- 55 Одговори на питања из области здравствене заштите и здравственог осигурања

РУБРИКЕ

- 61 Портал читалаца
66 Календар важења правних аката
67 Поводом Међународног дана мултилатерализма и дипломатије за мир
80 Кад језик пресуди: Форензичко лингвистички поглед на језик реклама – тотеми
86 Преглед прописа донетих између два броја

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа, а део фонда дигитализован је и доступан на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За овај број издвајамо:

- 1. Др Марија Илић Агапова: Јавне библиотеке (део први): Београд, 1934.**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

Др. МАРИЈА ИЛИЋ АГАПОВА

ЈАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ

A desenor muert à bon droit
Qui n'aime livre ni ne croit...

Le Roman de Renard

Chacun de nous peut dire: qu'il
n'aurait pas été tout à fait le même,
s'il n'avait lu tel ou tel livre.

Marie Thérèse Łazarus

Le livre est un instrument d' etude
et de distraction, de consolation et
de réconfort, un moyen de perfec-
tionnement intellectuel et moral.

Cim

Волим књигу — оков тешки са
робова патних скида;
Слабе диже, свјетлошћу им оне
горке ране вида.

Алекса Шантић

БЕОГРАД, 1934

*Пријатељима књиге, који су јој и у најтежим
приликама крчили пут дубоко схватајући њен ве-
лики значај и вредност у подизању и облагорођа-
вању народа.*

О КУЛТУРИ КЊИГЕ И БИБЛИОТЕКЕ

Култ књиге означава у свим историјским епохама један напреднији, зрелији стадиј неке извесне цивилизације. У каснијим столећима античке епохе јавља се александриска и пергамска библиотека. Са француском револуцијом и демократизацијом свих извора културе дозрева, први пут после античке епохе, култ књиге на најширој демократској основици, а с тиме и потреба за великим јавним организованим библиотекама. У данашње време, степен јавног и приватног библиотекарства у некој земљи може да послужи као спољашње статистичко мерило њезине душевне културе.

Значење књиге у животу културног човека — без обзира на време, народ и неку одређену цивилизацију — једва да се икако може преценити, али се зато може лако потценити. Ово последње и дешава се много чешће.

Књига је носилац духовно-културног континуитета кроз генерације. Култ књиге изражава јакост и обим тога континуитета; правило које се јасно и очигледно испољава и на нама Југословенима. Јер, признати ваља: праве културе књиге и библиотеке у нас још увек нема.

У нас се штампа сразмерно много. Ми имамо и повећих јавних и школских библиотека. Али, општа културна атмосфера за подизање библиотека

свих врста није још створена. У нас још има тобожњих градова без и једне једине јавне библиотеке. Додуше, може се изузетно наћи по која библиотека и у мањим местима, али је то обично дело једног човека или резултат неких нарочитих локалних прилика. Оснивање и модерно организовање јавних библиотека у нас, то је широко и отворено поље које тек чека своје праве и оспособљене раднике.

О библиотекама, њихову пореклу, културно-историском значењу, данашњем стању и модерно разгранатој организацији постоји данас засебна увелико развијена „наука о библиотекама“. Када сам једном посетио гласовиту велику минхенску библиотеку, упитао ме је управник јесам ли библиотекарски стручњак, јер, вели, друкчије се показује и тумачи организација библиотеке стручном библиотекару а друкчије осталим посетиоцима. Осетио сам прилику да мало завирим и у ту радионицу једне новије научне гране. Замолио сам управника да ми покаже специјални одељак за библиотекарску струку и том приликом добио сам приближну претставу колико је та специјална грана науке развијена. Највећа је немачка литература, затим долази енглеска, па француска и т. д. на разним језицима. Јасно је да сам се том приликом упитао: „А у нас...?“

У нас такве специјалне литературе још увек нема. Колико је мени као нестручњаку у библиотекарској струци познато, не постоји на нашем језику још ни једно обимније, систематски обра-

ђено дело те врсте. Дело г-ђе Др. Марије Илић-Агапове „Јавне библиотеке” прво је дело те врсте у нас. Зато и треба да буде примљено са нарочитом пажњом. Нисам позван да кажем стручну критичну реч о овој књизи. Узео сам на око само њено опште и културно значење у нашој средини. Видим да је књига писана прегледно, јасно и читко а нада све са великом љубави за саму ствар. Књига има свој идеалан и свој практичан циљ. Треба да послужи не само онима који се интересирају за библиотекарску науку него и нашем будућем библиотекарском подмлатку као уџбеник и први уводник за оријентацију на том пољу рада. Данас сутра створиће се и у нас наука о библиотекама. Овај први систематски приказ те науке у нас свакако ће добро доћи нашим младим трудбеницима на том пољу.

Добро је учинила ауторка што је у засебном (VII) поглављу посветила пажњу приватним библиотекама. Јер ту је корен и основица свега. Само у оним земљама у којима већ постоји приватан култ књиге и библиотеке могу да се створе услови и за оснивање великих јавних библиотека. Књига и читање треба пре свега да постане органском душевном потребом, и то свих друштвених слојева, тако да се према тим развијеним потребама могу развити и специјалне библиотеке, градске, радничке, сеоске и дечје, сем школских и стручно-научних. Истина, овај процес врши се и обрнуто, јер оснивање јавних библиотека, потпомаже и приватно интересовање за књигу. Али, на крају крајева, прави пулс и дубља потреба за

књигом може да се одмери по приватном интересовању за књигу и лектуру.

А с тим нашим приватним интересовањем стојимо још горе него слабо. Не могу да пропустим прилику а да не изнесем неке своје дугогодишње опсервације у том погледу. У нас још нема фамилијарног, кућног култа књиге и библиотеке. Примедбе ауторкине у том смеру тачне су и у много јачем степену но што су изнесене. Ту ознаку недостатне културности наше средине могла је вредна ауторка, мирне душе, и много видније да истакне, бар овом приликом, када се и о томе морало проговорити. Нема у нас још увек праве љубави за књигу. Нема ни дубљег смисла за њену вредност. Шта више — констатујмо до краја — нема ни оне бар спољашње амбиције да се са лепом, парадном библиотеком у стану бар „изгледа културно”. Те амбиције, додуше често снобовске, виђамо у иностранству; па ако ништа друго, ипак је тим изражен неки културни стид и настојање да се књизи ода бар неко формално поштовање. Имућнији слојеви, који иначе не пате од претеране лектире, доприносе тако бар нешто финансиском снабдевању књижевне и књижарске продукције. Ма колико се интелектуалци ругали томе култу лепог и позлаћеног повеза и раси људи што их називамо „библиофили“, ипак, по мом мишљењу, далеко веће ругло претставља појав о коме сам се код нас сам толико пута уверио: да ми имамо и доктора (што значи у преводу „научника“!) у чијем стану нећете наћи ни трага каквој библиотеци. А ако се осмелите и упитате за библиотеку,

добићете од домаћина (или још чешће, место њега — од домаћице, иначе савршене даме) стереотипан одговор о недостатку простора, прабини, о страховитој тежини књига, о неприликама код сеоба и т. д. Други нам опет, смешкајући се самосвесно, објашњавају да имају чак и много књига, али, ето сада су случајно на тавану, у подруму, или тако нешто. То одбацивање књига у страну, далеко ван свакодневног видокруга симболично је за велики део наше тзв. интелигенције, која тиме и сувише видно одаје, колико је далеко од себе одгурнула сваки душевни живот. Кад се човек нађе у дому оваквог „интелектуалца” без библиотеке све га нешто гони да што пре испане на врата. Има нешто ладно у таквим домовима. Већ је Цицерону — како ауторка цитира — „соба без књига исто што и тело без душе“. Али у нас још и данас ретко се кад пита и за ту „душу“. Не помажу ту ни „дани књиге“ ни друге сличне спорадичне добронамерне приредбе. Ако се већ предузимају мере и неке вештачке инјекције за живљу циркулацију наше књиге онда се не сме стати на пола пута и ствар прихватити само са једнога краја. Све факторе који би на основу темељитог проучавања питања, могли да утичу на резултат, требало би узети у обзир: и издаваче, књижаре, и писце и публику и просветна друштва и библиотеке. Требало би приредити неке перманентне изложбе књига, предавања о делима која треба да продру у шире слојеве и т. д. У нас се књиге премало излажу, а то је на велику штету књиге, јер је данас пажња модерног човека на сваком кораку апсорбована далеко

наметљивијим утисцима. Уместо тако организоване пропаганде за књигу, од свих фактора који би за то били позвани, у нас се пречесто на свакакве начине баве пропагандом сами писци и неукусном наметљивошћу одбијају и онај остатак читалаца и купаца који би још некако долазио у обзир. Праву и укуснију рекламу за књигу могле би да спроведе библиотеке са својим библиотечним приредбама о којима је такође реч у овоме делу. Бар у нашем садашњем почетном стадију требале би те акције да буду повезане и зато треба једном оваквом делу о јавним библиотекама пожелети у нашој средини далеко шири публицитет него што га може да има један обичан уџбеник.

У Београду, јула 1934.

Влад. Дворниковић

ПРЕДГОВОР

Ма какви били времена и идеје који стварно или привидно владају светом у извесно доба, ипак интерес према књизи у свакој цивилизованој средини увек остаје ванредно велик. Што су прилике теже, тај је интерес већи. Књига у таквим приликама постаје нарочито драгоцен пријатељ од ког се тражи и савет и помоћ; она постаје велики извор радости и утехе.

Наше доба, које као терет виси над главом милиона људи, није потиснуло интерес према књизи; оно је напротив значај књиге, науке уопште, нарочито истакло. И интелектуалци, и радник, и жена, и дете, сељак и варошанин данас више него икад стреме знању. Сви, било свесно било инстинктивно, осећају, да је знање главно оруђе којим ће се моћи победити савремене невоље и решити тешко разрешиви проблеми.

Улога јавних библиотека, као просветних установа за најшире народне слојеве, постаје нарочито значајна. Осећа се потреба да се извесни, бар основни елементи опширне науке о књигама и библиотекама уведу у све школе, више и ниже, учитељске и све оне, где се спремају будући народни просветитељи, нарочито васпитачи деце и омладине, да се с њима упознају социјални радници, као и сама деца и омладина.

Ова је књига израђена на основу предавања о јавним библиотекама, која су одржана на Првом библиотекарском курсу Библиотеке општине града Београда. Објављујући је, желела бих, да она допринесе ширењу интереса и љубави према књизи и развоју нашег младог библиотекарског покрета у правцу оснивања јавних библиотека.

Захваљујући свима онима, који су показали интерес за овај рад, сматрам за нарочиту дужност, да се захвалим господину Др. Владимиру Дворниковићу и господину Др. Стевану Иванићу, који су прегледали ово дело у рукопису и чијим сам се драгоценим саветима руководила.

Београд, 1934 г.

Др. Марија Илић-Агапова

ПОСТАНАК И РАЗВОЈ ПРВИХ КЊИГА И НАЈСТАРИЈИХ БИБЛИОТЕКА

Из старе реченице, која је била позната још у средњем веку: „Нек срамно умре онај, ко не воли књигу...“, видимо да је љубав према књизи била развијена много пре нашег времена.

Пре него што почнемо проучавати библиотеке, треба да се упознамо с развојем писма, постанком књиге, да знамо, како су људи дошли на мисао да пишу књиге и стварају библиотеке. Људи се не рађају писмени, али су обдарени способношћу да науче читати и писати. Научници се слажу у схватању, да је способност изражавања мисли писмено, једна од главних особина, која нас одваја од животиња. Како су људи дошли до тога да писмено изражавају своје мисли, како су изгледала прва писмена?

Природа је обдарила човека даром говора, који му служи за међусобно споразумевање с осталим људима, за изражавање мисли и осећаја, који у разним моментима пролазе кроз његову главу и стварају разне емоције у његовој души. Кад човек своју мисао или свој осећај жели саопштити присутном лицу, говор му је довољан; али, кад се од одређене и присутне личности прелази на неодређене, неприсутне, или се жели мислима и осећајима дати трајнији облик, јавља се потреба за

изналажењем нових средстава саопштавања. У том процесу истраживања и изналажења, постепено је створено писмо, а затим највеће и најмоћније средство саопштавања и преношења људских мисли и осећаја — ШТАМПА.

У прастаро доба, место нашег данашњег начина писменог изражавања мисли, писаних и штампаних слова, људи су се служили разним предметима: врпцом, канапом, појасевима од шкољки, који су их потсећали на неке ствари, појаве или догађаје, или на извесне мере у погледу количине и времена или најзад на какав уговор. Дакако, да су то били знакови или симболи, чије је значење било познато само онима, који су се претходно споразумевали и т. р. установљивали асоцијативну везу између извесног знака на предмету и факта који се тим знаком морао забележити, будућег догађаја или мисли који су се морали саопштити. Још и сад постоје дивља племена, која се служе овим примитивним средствима споразумевања. Нарочито се помињу и код нас познати рабоши, дрвени штапови, који су се кршили на особит начин.

Ближе нашем периоду, али још јако далеко од нас, развио се други начин „писменог“ изражавања мисли. На том периоду зауставићемо се и посветићемо му већу пажњу. Мислимо на доба, кад се средиште културе налазило у старим историјским земљама: Египту, Малој Азији, Бабилонији и Асирији.

Око 4.000 година пре Христа, постепено се у тим земљама развило т. зв. *фигурално, сликовно писмо*. То је сликовна „азбука“, која се састоји у

том, да се предмети о којима писмено саопштавамо, сликају. Данас, кад желимо написати реч човек, ми не сликамо човека, већ реч означујемо симболичним знаковима, који сачињавају нашу азбуку, и то тако, да свако слово означујемо одређеним знаком. У старо време слух код човека није био развијен у толикој мери, да је могао разликовати слоге и слова од којих су састављене поједине речи. Та се способност тек постепено развила. То је главни разлог зашто је први начин писменог изражавања мисли имао облик сликовног писма. Јасно је, да је сво сликовно писмо било много теже од наше данашње азбуке. Има безброј предмета, које је врло тешко сликати, а осим тога такав начин писања ванредно је спор, и за то се, природно, већ доста рано и код Египћана, Асираца и Бабилонаца почело радити на упрошћавању сликовног писма. Тако су се постепено појавили хијероглифи и клиново писмо, чији сваки знак, истина, још увек претставља извештан предмет, али су знакови врло упрошћени.

У каснијем развоју ишло се још даље, писмо је постајало све једноставније, постепено су се речи делиле на слоге, а сваки слог добијао свој знак. То је други веома важан период у развоју писма, т. зв. *СЛОГОВНО ПИСМО*, које је заменило чисто сликовно, и које се такође одржало веома дуго. Оно је још и данас у употреби у Кини, где ова неразвијеност писма, како је познато, претставља огромну тешкоћу, јер онемогућује Кинезима, да лако науче читати и писати.

Потребе, развој и напредак старог друштва у Египту, тражили су, да се од слоговног писма пође још један корак даље. Тако је на завршетку дугог развоја, коначно, пронађен посебан знак, слово за сваки звук, или т. зв. *фонетско писмо*. Из Египта, овако упрошћено, писмо се раширило по суседним земљама. У том припада нарочита заслуга старом трговачком народу Феничанима. Они су египатску уметност писања пренели у Грчку; Грци су је усавршили и већ у савршеном облику предали Римљанима. Тако је, постепено, пронађено и усавршено наше данашње писмо на ком је свако доба, остављало свој траг, постепено га усавршавајући. Кад је пронађена уметност писања, био је отворен пут постанку и развоју књиге и њиховим пратилицама — библиотекама. (Словенска се азбука развила непосредно из грчке; Рим је дао азбуку целом западном свету)

*

* * *

Историја првих библиотека, као и историја писмености уопште, води нас у Египат. Око 1.700 год., у Горњем Египту, у Теби, — где је владала чувена Рамзесова династија, — фараон Рамзес II Османдиас основао је прву библиотеку, над чијим је вратима, како каже предање, било написано: „Лек душе“.

Велики владари, чији је циљ ширење и напредак њихове државе, одувек су се окруживали најпаметнијим и најобразованијим људима. Тако је учинио и Рамзес II. У остваривању великог културног задатка његовог доба, помагали су му најпамет-

нији људи. Натпис, који је стајао над вратима његове библиотеке, најбоље доказује, како је идеја књиге била дубоко продрла у краљеву душу и душу његових сарадника; још у то далеко доба, које нам изгледа као бајка, Рамзес је схватио, да је књига корисна не само за умно развиће човеково, већ да својом унутарњом снагом може деловати и као најбољи лек!

То је она иста дубока и племенита мисао, која се све до данас протеже и налази своје одушевљене претставнике. Још и данас велики писци тврде, да треба бацити све лекове и болесницима наместо лека давати књиге које одговарају њиховој болести, односно стању њиховог духа, психичком расположењу. Ако је човек тужан, треба му дати књигу, која га може развеселити; ако је запао у меланхолију, путописно дело, и т. д.

Друго средиште библиотека била је Бабилонија, и Асирија, две старе културне државе, које су се налазиле између река Тигра и Еуфрата. У асиријском граду Ниниви, у 7 веку пре Христа, основао је краљ Асурбанипал велику библиотеку, која је бројила много хиљада свезака. Као Рамзес, и Асурбанипал је спадао у ретке људе. Њега су нарочито привлачиле ствари духа, желео је да прочита и прикупи у своју библиотеку све што је било написано. Као и Рамзес, био је окружен најученијим људима. За преписивање књига била је основана нарочита школа, где су се окупљала женска и мушка деца из целог царства. Краљевска, као и сиромашна, седела су заједно у истој клупи. Рачуна се, да је у Асурбанипаловој библиотеци било

прикупљено преко 200.000 књига. Књиге су биле писане на нарочито припремљеним глиненим таблицама.

Приликом ископавања на месту старе Ниниве пронађен је велики број ових таблица; има их данас у Британском музеју у Лондону, Бечком музеју и Париској народној библиотеци.

Карактеристично је уопште за Асирце, да је код њих књига била на високој цени. Божица писања звала се Нисаба, а бог писања Небо. Он се на свима сликама јавља са својим прибором за писање, јер он бележи све што се односи на живот и дела људи! — Звали су га: Велики регистратор.

Поред ових библиотека у Египту и у Ниниви, постепено, са ширењем културе, основане су библиотеке и у старој Грчкој. Прву библиотеку уредили су велики „хероји духа“, Платон и Аристотел, учитељ Александра Великог, који је неизмерно волео књигу. За Александра Великог прича се, да је стално носио брижљиво увијену Илијаду и Одисеју, а кад је у ратном плену у Даријевом табору пронађена и једна драгоцену златна кутија, Александар је одмах одредио, да се његове омиљене књиге чувају у тој кутији. Он је нарочито желео, да подигне у Грчкој библиотеку, какву свет дотад није видео, али је прерана смрт, која га је задесила у 33 години, онемогућила ову његову племениту замисао.

Александар је умро без потомака. Настала је велика борба око његовог престола. Претенденти, диадоси, истребљивали су један другога.

Један од највећих Александрових војсковођа, Птолемеј Сотер, учврстио се у Египту и основао чувену династију Птолемеја, чија се престоница налазила у Александрији, насеобини Александра Великог.

И Птолемеј је био љубитељ књиге; желео је, да у свом новооснованом краљевству оснује библиотеку у којој би било прикупљено душевно благо из целог света. И заиста, и Птолемеј, и његов син и наследник, настојали су, да остваре ту замисао. *Александријска библиотека бројала је преко 700.000 књига!* Њено име сачувало се до данас, а изговара се с највећим поштовањем.

Да би попунили своју библиотеку, Птолемеји су се служили и лукавствима, особито, кад су била у питању нарочито значајна дела. Тако је Птолемејев син, желећи да добије у своје руке дела чувених грчких трагичара: Софокла, Есхила и Еурипида, у доба кад је у Грчкој завладала глад, и кад су Грци затражили од Египћана, да им пошаљу жито, одговорио да ће им дати жито под условом, да му пошаљу рукописе њихових чувених трагичара — у оригиналу, да их његови преписивачи препишу. И ако страхујући, ипак, принуђени глађу, послали су Грци драгоцене рукописе. Добивши их, Птолемеј их је све дао преписати, и то тако вешто, да су се једва разликовали од оригинала; оригинале је задржао за своју библиотеку, а Грцима је вратио преписе!...

Александријска библиотека у свом даљем развоју раздељена је у два дела тако да је сачиња

вала две библиотеке; пропала је делимично у доба ратова против Цезара, а делимично у IV веку, у доба борбе хришћанства с паганством. Њен значај био је толики, да се њена пропаст дубоко коснула читавог културног света. Створена је и нарочита легенда. Прича се, да је арапски војсковођа Омар наредио, да се спали говорећи, ако се у њеним књигама налази оно, што је у корану, довољан је коран, а ако у њима има нечега што нема у корану, онда нису потребне, јер су против корана.

Велики пример египатских краљева, деловао је и на владаре суседних земаља. Тако је у Малој Азији, у Пергаму, настала библиотека краља Ата-ла, наследника једног од војсковођа Александра Великог. Ова библиотека нагло се развијала, имала је преко 200.000 књига, па су љубоморни Египћани покушали, да јој онемогуће даљи развој на тај начин, што су забранили продају папируса, јединог материјала на ком су се у то време књиге писале, а који се израђивао у Египту.

*
* \ *

У прво доба, у старом Риму, није било библиотека. Касније се постепено развио култ књиге, који је досегао ванредно велики степен. Један од највећих заштитника књига и библиотека у Риму био је чувени римски говорник и државник Цицерон. Сам је имао велику библиотеку, у којој је прикупио најдрагоценије и најскупље књиге. Позната је његова реченица: Ако имаш врт и библиотеку ништа ти неће недостајати. Он је хтео да створи

библиотеку у коју би могао доћи сваки грађанин, јавну библиотеку. Ту мисао желео је остварити и велики војсковођа Цезар. На њега је нарочито много деловало, што је за време својих ратних похода у Египту имао прилике да види и упозна велико чудо и понос Египта и целог Истока, Александријску библиотеку. Прво је хтео једноставно пренети Александријску библиотеку у Рим. Али су делимична пропаст Александријске библиотеке за време ратова, и ненадна Цезарова смрт, онемогућили остварење ове намере. Бачена на добро земљиште, идеја је уродила у Риму великим плодом, тако да је библиотека наскоро постала обавезан део инвентара сваке грађанске породице. Сматрало се за највећу срамоту имати лепо намештену кућу, без књига, без библиотеке.

Али не само богате, већ и сиромашније породице настојале су, да дођу до властитих књига, па макар и уз највеће материјалне жртве.

Рачуна се, да је у старом Риму, поред многобројних приватних, било око 22 јавне библиотеке, које су биле приступачне целокупном грађанству. Већином су биле смештене поред храмова, у дивним зградама, које су красили високи стубови, кипови богова и божица и попрсја угледних људи, нарочито песника и филозофа. Подови су били по правилу изграђени од зеленог мермера.

Сеоба народа, ратови и пожари уништили су већину старих римских библиотека, али су се ипак неке сачувале и ушле у историју средњег века.

*
* *
*

Како се хартија појавила тек у II веку после Христа, а почеци писмености сижу до 4.000 год. пре Христа, поставља се питање: на чему се писало све ово време до појаве хартије и какав је био облик првих књига. У најстарији материјал, на коме су људи писменима бележили своје мисли, спада камен, који је природа сама пружала. Јасно је, да камен није био подесан као материјал за писање. Колико би требало употребити камена, кад би хтели на камену написати читаву једну књигу! Како би овакве књиге могли сместити у библиотеке?!

Као што су потребе и развој живота усавршили сам начин писања, тако су исто деловали и у правцу проналажења подеснијег материјала за писање.

У Вавилонији и Асирији књиге су се писале на *таблицама од глине*. Дебљина им је износила око 2 см. Писало се док је земља била још влажна, затим су таблице сушене у нарочитим пећима. У Египту је пронађен нов материјал који је био у употреби преко 5.000 година. То је познати *папирус* који се израђивао од посебне трстике из нилских мочвара. Ове су стабљике раније расле и у Сицилији, али их тамо данас више нема. У Египту, у старом веку, папирус је растао у огромној количини. У висину је достигао до 5 метара, а завршавао се круном. За израђивање материјала за писање из папируса, вадила се из стабљике срчика, резала на танке и уске врпце, које су се затим на столу, по дужини, ређале, прво хоризонтално, за-

тим попреко. За тању хартију, стављали су само 2 реда, а за дебљу 4. После се то преливало „гумирабицом“, која се израђивала од нилског муља и сирћета, и стављало под пресу. Материјал, извађен испод пресе, претстављао је готов папирус.

Велика мана папируса била је у томе, што се на њему могло писати само с једне стране, али се он ипак одржао у употреби све до III века после Христа, па и дуже. Касније су га постепено замениле *воштане* таблице, које су прављене од дрвета и премазиване воском.

Постанак и развој пергаментa је нарочито занимљив. Кад је Птоломеј, љубоморан на развој малоазијске библиотеке у Пергаму, забранио даљи извоз папируса из Египта, он је тим, сасвим случајно и нехотице, довео до проналаска новог, далеко бољег и трајнијег материјала за писање — *пергаментa*. Пергамент се израђивао од коже, нарочито од овчије и телеће. Име потиче од града Пергама, где је ова врста хартије пронађена и где је било средиште израде. За израду пергаментa с коже се уклањала длака и масно ткиво, па се затим кожа сушила и глачала. Особито fine врсте пергаментa добијале су се од неојањених јањаца. Да се дође до овакове коже, овце су се клале пре него се ојање.

Материјал је био бољи од папируса, јер се на њему могло писати са две стране. Одликовао се и нарочитом трајношћу. Познато је, да су у средњем веку искоришћавали старе књиге из пергаментa за писање новог текста. То се радило на тај начин, што се стари текст стругао, или премазивао наро-

читим слојем. Касније су научници вршили читаве научне операције, да успоставе првобитни текст (палимпсести).

У вези са воштаним таблицама, које су се у главном састојале од дрвета премазаног танким слојем воска, треба споменути, да су оне имале то преимућство што се текст могао лако брисати (загревањем, отапањем воска). Рубови таблица били су нешто виши од осталог дела, да се текст не би брисао при слагању једне таблице на другу. Таблице су употребљаване у старом и у средњем веку све до Карла Великог.

И ако се неки од наведеног материјала за писање одликовао и добрим својствима, ипак их је у средњем веку, доста нагло и потпуно, истиснула из употребе хартија, нов материјал за писање, који је, откад је пронађен, прешао читав низ етапа. Папир је пронађен у Кини 105 г. после Христа. Проналазак се доводи у везу и с једним тужним догађајем, који је нарочито карактеристичан. Кад је у Кини, која је спадала међу најстарије и најкултурније земље тог времена, у III веку пре Христа дошао на управу цар Шихнангти, ког су тадашњи књижевници, философи и песници нападали, он је, за освету, наредио, да се све књиге богате кинеске литературе спале. Осећајући сву трагедију ове грубе царске освете, пожртвовни писци дали су се на обнављање спаљених дела по сећању. Тада се у пуној мери поставило питање проналажења новог јефтиног материјала за писање. У почетку се писало на свили, али како је тај материјал био скуп, тражило се ново средство док се није до-

шло до проналаска хартије, која је у почетку прављена од чахура свилених буба, а затим крпа и напослетку данас од дрвета. Из Кине пренели су Арапи нов материјал у Европу, — по прилици у XII веку.

*

* *

У вези с променом материјала за писање, мења се и оруђе којим се по том материјалу писало.

За писање на папирусу и пергаменту употребљавао се т. зв. *каламус*. То је била дрвена палица на крају зашиљена. Шиљак се умако у мастило, које се нарочито одликовало добрим квалитетом. Каламусом су писали Египћани, Грци и други културни народи тог времена. Касније је каламус, који се доста дуго употребљавао, заменио *стилум*. Стилум је био другојачији од каламуса и по изгледу и по материјалу од кога је израђиван. Израђиван је од метала; док је на једном крају био заострен као и каламус, на другом је био тако удешен да се с њим могло и брисати оно што се написало. С њим се могло писати на воштаним таблицама и на пергаменту. Како је служио за двојаку употребу, за писање и за брисање, настала је у вези с тим позната Хорацијева реченица: »*Saepe stylum vertas, iterum que digna legi sint scriptura*«. (Често стилум окрећи, ако желиш да се чита оно што напишеш.) С тим је велики песник хтео казати како треба добро пазити пре него што се нешто напише.

Стилум је често употребљаван и као оружје. Познато је, да се Цезар, нападнут у Сенату, бра-

нио стиллом; а исто тако да је један римски сенатор помоћу својих присталица убио у Сенату свог противника стиллом.

Стилум се употребљава све до VII века по Христу, касније је ушло у употребу гушчије перо, затим обично, које се и данас употребљује.

Веома разнолик материјал на коме се писало, морао је дати и разнолике облике књига. Књиге писане на папирусу имале су облик *свитка* (латински *волумен*, у множини *волумина*), јер се папирус није могао преламати. Остављала се цела дужина папируса, која је, како је познато, често достигала до 5 метара. Дужина се делила на колоне у облику страница. За чување свитака употребљавали су се нарочити ћупови, или су се израђивала посебна удубљења у зидовима. Нарочито драгоцене документе стављали су у дугачке, округле кутије, облика свитка, као што су кутије у којима се и данас на неким универзитетима издају дипломе. Име писца и наслов није се стављао у почетку, већ на крају, тако да се цео свитак морао развити, да се сазна име писца.

По великим библиотекама, као што је била Александријска, где би било веома тешко одвијати сваки свитак, име писца и назив књиге означавали су се на посебним цедуљицама, које су се причвршћивале за дрво око кога је свитак био обавијен. Код Јевреја се још и данас могу видети свитци, јер свете јеврејске књиге (Тора) имају облик свитка. Свитак, као нарочити облик књиге, трајао је све док пергамент није истиснуо папирус. Како је пергамент имао друге особине него

папирус, створен је други облик књига, т. зв. кодекс, који, у главном, личи на наше данашње књиге. — Књига се више не савија, већ се прошива по средини.

Најстарији сачувани примерак египатских волумена налази се у Државном музеју у Берлину, а потиче из XV века пре Христа. По један примерак из XIV и XII века пре Христа налази се у Паризу, у Лувру, и у Лондону, у Британском музеју. Најстарија књига у облику кодекса, која се сачувала до наших дана, потиче из II века по Христу. Из IV века сачувао се цео низ драгоцених библија у облику кодекса, а и поједина класична дела: Хомерова, Виргилијева и друга. Интересантно је, да се у кодексу, дуго, све до XI века и касније, нису означивале поједине стране. Бројевима су означивана само поједина места, т. зв. „кустодије“. На крају се налазила, т. зв. супскрипцио, која је садржавала: име писца, место и време издања. Већ у самом почетку су у кодексима иницијали рађени на посебан, уметнички начин, у боји. То се звало *рубрикаре*. Лице које је то вршило носило је назив *рубриктор*.

Као што су интересантне ове прве књиге по свом спољашњем облику, тако су интересантна и лица, која су се бавила писањем ових старих књига. Преписивачима је у старо доба придаван велики значај. Нарочито се истиче велико поштовање што су га преписивачи уживали у Египту. Египћани су познати као народ који се веома радо бавио писањем. Писали су клечећи на левом колону, на десном су држали волумен по ком је десни-

ца хитро писала. Египћани су уопште штовали науку, а знање су сматрали као највеће и најплеменитије средство које издиже појединца из масе. Бог писања био је *Тот* с ибисовом главом, а његова света животиња мајмун. Писање се учило у посебним школама, где су били уједињени и обични самртници и краљевска деца. У Асирији и Бабилонији, поред преписивача, постојале су и преписивачице, које су исто тако уживале велики углед. Код Грка и Римљана владале су друге прилике, него на оријенту. Преписивачи нису били на нарочитом гласу. Зато се међу њима и не сусрећемо с фигурама писаца. Угледни Римљанин сматрао је за понижење, да сам пише своје књиге. Он је у најбољем случају оригинал писао на воштаној таблици, али је књигу увек преписивало нарочито лице (робови), које се звало *либрариус*. Ново доба за преписиваче књига настало је у Средњем веку, кад је пропала римска култура и кад се наука повукла иза зидина нових хришћанских цркава и манастира.

РАЗВОЈ КЊИГА И БИБЛИОТЕКА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ.

— *Од сеобе народа до хуманизма и ренесансе.* —

Целокупна историја библиотека и књига дели се у три главна отсека: стари, средњи и нови век. — Као што свака од ове три велике периоде претставља засебну целину у другим подручјима живота и историје човечанства, тако и у односу

према књизи. У сваком од ова три раздобља и књиге и библиотеке имају своје посебне карактеристичне особине, које сачињавају главну подлогу ове деобе. Те се особине у главном састоје:

1. у разлици писма, којима су књиге писане,
2. у материјалу на ком су писане,
3. у облику књига,
4. у померању културног центра,
5. у карактеру самих библиотека,
6. у начину писања књига, т. ј. појави нових преписивача,
7. у броју књига које су се издавале.

Главна особина која, у погледу књига и библиотека, дели стари од средњег века јесте с једне стране: нови облик књиге — кодекс место волумена — и померање културног центра с истока на запад; с друге стране — појава манастира као нових средишта у којима се прикупљају и преписују књиге и стварају библиотеке.

У Средњем веку цивилизација се померила с истока на запад, са Римом као средиштем. Главна библиотекарска средишта постају манастири, за које вреди карактеристична латинска изрека: »*Clastrum sine armadio quasi castrum sine armenario*«. (Манастир без ормана, исто је што и војнички табор без оружја.) На питање, по чему се разликују књиге средњег века од књига старог века, истакли смо, да прво долази у обзир нов облик књига. Док је за стари век карактеристична форма свитка, за средњи век је кодекс. Друга и трећа одлика односи се на место где су неговане књиге, затим на писце књига.

Појава манастирских библиотека јавља се прв- сле извесног прекида што га је проузроковала Се- оба народа и с њом везан велики друштвени пре- окрет. Нови народи, који су долазили на позор- ницу историје, нису знали поштовати и чувати нађене тековине, већ су, у већини случајева, палили и рушили штогод им је било на путу. Та је окол- ност највише допринела, да су манастири постали главно прибежиште и уточиште људи и науке. С првим појавама хришћанства истичу се свеште- ници као заштитници књиге: свештеници приби- рају старе рукописе и у главном усвајају стару калиграфску уметност, коју су преписивачи старог века довели до значајне висине.

Прве књиге које су биле потребне духовни- цима, писали су у почетку стари калиграфи, али су касније ову уметност, према истакнутој тенден- цији, постепено научили сами свештеници. Наро- чито се истиче, да су се свештеници на оријенту већ у IV веку бавили преписивањем рукописа. Ме- ђу првим манастирским библиотекама, које су основали црквени оци, јавља се у III веку библио- тека у Палестини; затим се, под Константином Ве- ликим, подиже велика библиотека у Цариграду. Он је желео да та библиотека постане величан- ствена жижа културе, као што је некад била стара Александријска библиотека. Узвишени циљ оне- могућио је пожар који је 476 уништио већи део библиотеке. У доцнијим покушајима, да се ова библиотека обнови, припада највећа заслуга уче- ном цариградском патријарху Фотију, који је живео у VIII веку и био познат као одличан писац.

Велика заслуга на уређењу манастирских библиотека на западу припада Св. Бенедикту, утемељачу чувеног манастира Монте Касино (528) у Италији, и великог бенедиктинског реда, најзаслужнијег духовничког реда на пољу ширења књиге и науке. Из манастира Монте Касино књиге су се разнеле по целом свету.

Поред имена Св. Бенедикта сија се име Касиодора, ученог државника на двору остготског краља Теодориха. Он је био најученији човек свог времена. Краљ Теодорих позвао га је на свој двор у жељи, да око себе окупи све учењаке, који би му могли корисно послужити. Како је Касиодора привлачила манастирска самоћа и рад у тишини, далеко од дворске буке, он се после извесног времена захвалио и повукао на своје добро у Калабрију, где је подигао чувени манастир Виваријум. У манастиру је основао хришћанску школу и прикупио велики број људи, који су се бавили проучавањем црквених и световних писаца.

У овом првом процвату хришћанске науке и средњевековне културе Касиодору припада нарочито место. Радио је све до дубоке старости, до 93 године свог живота. *Нарочито је стекао велике заслуге за ширење уметности преписивања књига. Од Касиодорова времена калуђери постају главни преписивачи.* Тако се пренело преписивање књига у манастире, па су се тим послом бавили у свим средњевековним манастирима. Познавалац овога питања, Др. Алојз Бемер, директор Универзитетске библиотеке у Минстеру, нарочито истиче, да се *скрипториум — соба за преписивање — сма-*

трала као најзначајније одељење манастира и спомиње план чувеног манастира светог Галена из IX века на ком се види, да је скрипториум био смештен непосредно до саме цркве, испод манастирске библиотеке. То је била велика соба са шест прозора, поред којих су били поређани столови за писање. Писари су били млађи свештеници, али су се преписивањем бавили и старији и калуђерице.

Доба цветања манастирских библиотека пада од IX до XIII века, а то је у исто време и доба цветања старих манастирских скрипторија Бемер каже: „Свештеници су писали и дан и ноћ, да не дођу празних руку пред лице Божје...“ Чувени преписивач манастира Емерау у Регенсбургу, Отло, написао је између осталог: 19 мисала и три еванђеља. Писци књига нису се задовољавали једноставним преписивањем књиге, већ су сваку књигу нарочито украшавали дивним миниатурама; почетна су слова претстављала читаву уметност за себе, а исто тако и дивне корице, које су израђиване од бисера и слонове кости.

Од других средњевековних пропагатора књиге нарочито треба споменути име чувеног проповедника и мисионара из VII века, *Беде Венерабилис*, који је радио у Ирској. Као и Касиодор, и он је знао све што се могло знати у то доба. Бринуо се не само за преписивање књиге и оснивање библиотека, већ је у исто време био један од највећих и најзаслужнијих прикупљача старих рукописа. Руски песник Полонски испевао је о њему ванредно нежну баладу у којој се описује Беда, како,

напола слеп, путује вођен дечаком-вођом. Ишао је пустим и дивљим крајевима, да проповеда људима реч божју. Кад се дечак заморио од дугог хода, он се досети шале и рече старцу, да не иду даље, јер су се већ искупили пастири с околних брда и чекају његову свету реч. Старац, назирући високо камење, мислио је да су људи и почео је проповедати. Сузе су му текле од заноса и унутарњег узбуђења. Кад је завршавао, дете се стало у страху огледати, јер је схватило да ће се открити његова превара, али је Бог удахнуо живот у камење, оно се поклонило старцу и на његове завршне речи одговорило: „Амин“....

У XIII веку појављују се све више и све чешће световни преписивачи. У то доба преписивањем се много баве и студенти. Како се све више осећала потреба за књигом, све се упорније радило на проналажењу једноставнијег и лакшег начина умножавања оригинала од скупог начина преписивања. Поред манастирских библиотека постепено се и све више истичу библиотеке појединих владарца. Међу владарима, који су познати не само као велики државници, већ и као заштитници књига и библиотека, нарочито важно место припада Карлу Великом и Харун ал Рашиду. Карла Великог сматрају за највећег заштитника библиотека у средњем веку; његовог унука Карла Ђелавог за првог средњеveковног библиографа. Харун ал Рашид и његов син Мамун основали су библиотеку, која је бројила преко сто хиљада књига! Исто је тако за време Хакама II основана величанствена библиотека у Кордови. Бројала је преко

600.000 дела! Велики поштовалац књига био је и француски краљ Луј Свети, за кога се спомиње, да је целог живота читао. Читање је прекидао само за време јела. За његово време састављен је чувени француски роман — »Le Roman de Renard«. Роман о тета лији је један од највећих литерартурних споменика француске средњевековне литературе. У томе се роману налази чувени стих ког смо навели у почетку првог поглавља: — »A desespour muert à bon droit qui n'aime livre ni ne croit«, а који у преводу гласи: Нек срамно умре онај ко не воли књигу и не верује...

Стих показује, како је у Француској рано за владао култ књиге, који се и до данас одржао. Име чешког краља Карла IV Луксенбуршког такође заузима велико и светло место међу овим владарима, заштитницима и поборницима књиге. Припадајући једној од најпросвећенијих династија, он је у XV веку стари словенски град Праг учинио великим културним центром на граници између западне и источне Европе. Дивне грађевине, које и данас привлаче у Праг многобројне путнике, као и богате збирке старих књига, које се чувају у Прашкој универзитетској библиотеци, — доказ су овог рада. Нарочито је у свим средњевековним европским градовима била на гласу чувена „прашка школа“ за уметничко илустровање књига. Десна рука напредног владара био је његов учени канцелар Јохан Нојмаркт.

У доба немира и ратова, који су настали за време реформације и контрареформације, манастирске библиотеке су великим делом уништене

или секуларизоване; од оних које су се одупрле тешким приликама главно место припада Ватиканској библиотеци, која се одржала све до нашег времена тако, да данас претставља једну од највећих и најзнаменитијих светских библиотека — нарочито с обзиром на велики број старих књига и других споменика средњевековне културе који се у њој налазе.

*

* *

Међу најстарије манастире у југо-источном делу наше државе спадају манастири Светога Климента и Наума, у околини Охрида, који су подигнути у X веку. И у овим као и у свим другим нашим манастирима свештеници су се брижно бавили преписивањем и прикупљањем књига. Манастирска библиотека обично се налазила у високим кулама осматрачницама, т. зв. *пирговима*. Сматрало се, да је то најобезбеђеније место од опасности, пожара и крађе. Касније, за време турске владавине, ова је околност, на жалост, највише допринела да су манастирске библиотеке пропале. Пиргови су били главна места на које су непријатељи наваљивали. Међу наше најдрагоценије рукописне споменике из средњег века спада Мирослављево еванђеље, што га је у XII веку написао монах Глигорије по жељи хумског кнеза Мирослава, сина Завидина, брата Стевана Немање. Ово се еванђеље данас чува у нашем Министарству финансија.

Непознатим путевима дошло је старо еванђеље у Хилендар, Немањину задужбину у Светој Гори, а хилендарски монаси, које је краљ Александар

Обреновић, за време своје посете Хилендару 1896 богато обдарио, поклонили су га краљу за успомену на његов боравак. По краљевој жељи еванђеље је — 1897 — штампано (литографисано) у ограниченем броју примерака за успомену на седамстогодишњицу од смрти онога за кога је писано.

Међу духовним редовима, који су у северо-западним деловима наше домовине стекли нарочите заслуге за оснивање манастирских библиотека, преписивање и прикупљање књига, спадају: Павлини, Фрањевци и Доминиканци. Преписивали су и прикупљали и духовне и световне књиге. Њихова је заслуга тако велика, да се *сматрају најзаслужнијим чуварима културно-литерарних добара нашег народа у тим крајевима.*

СТАЊЕ БИБЛИОТЕКА ОД ХУМАНИЗМА И РЕНЕСАНСЕ ДО ФРАНЦУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ.

.... Ја сматрам да је књига у првом реду сретство умног, духовног и моралног усавршавања.

А. Сим

.... За будалу нема добре књиге, а за човека од знања, који има нешто у глави, нема лоше књиге.

Дидеро

У овом периоду у ком ћемо, у главном, обухватити три века, приказаћемо даљи развој и напредак књиге, постанак и развој штампе, а осим тога ћемо се зауставити на личностима и раду лица, која су том развоју највише допринела.

Може се поставити питање, зашто смо се нарочито зауставили на хуманизму и ренесанси? Шта значи хуманизам и ренесанса, у колико су се и како идеје хуманизма и ренесансе одразиле и упливисале на даљи развој књига и библиотека? — Под хуманизмом мисли се на онај покрет, који је постао крајем средњег века и који је у средиште културних интереса, као у старом веку, поставио човека и све што је с њим у вези — насупрот средњевековном схватању, да средиште свих наших духовних интереса мора бити у мислима на будући живот. (Отуд и назив покрету хуманизам од латинске речи хомо, човек, хуманитарне науке — наука о човеку, реч хуман-човечански). Хуманизам значи слободу мисли, слободу личности, право на лични развој жене, човека, детета. На пољу педагогике ово је ново схватање добило свог заступника у личности великог препородитеља Коменског, који се, како ћемо то касније видети, сматра оцем дечје књижевности. Ренесанса значи обнављање класичне старине у уметности; грађевинарству, скулптури. За историју људске мисли есенција ренесансе налази се у напуштању старе схоластике и успостављању слободног истраживачког духа.“ Ренесанса значи много, али главни значај јој је у основној промени у односима људи према самим себи и свету“ — каже V. Н. Hudson у својој историји ренесансе.

Ново схватање, које је собом донео хуманизам и ренесанса, постепено је потискивало старе идеје. *Како је хуманизам тражио, да се знање прошири, да обухвати све људе, било је потребно пронаћи*

нов начин јефтиније израде књиге, отворити врата библиотека што већем броју људи. Међу претставницима новог покрета прво место припада „пророку хуманизма“, великом талијанском песнику Петрарки. Он се родио у Арцу 1304, а умро 1374. Његова нежна и узвишена љубав према Лаури де Новес (по мужу де Саде) обавила је и њен и песников лик нарочитом нежношћу, што су је створиле генерације песникових поштовалаца и љубитеља његових дивних сонета. Но, и поред тога што је био велики песник, Петрарка је, као поборник хуманизма, и високо културан и свестрано образован човек, у исто време био и велики пропагатор књига и библиотека. Често се спомињу његове речи, којима је тумачио ову своју посебну љубав према књизи: „Имам пријатеље“ — говорио је песник — „чије ми је пријатељство ванредно мило. Моје књиге то су људи из свих земаља, из свих векова, који су се одликовали у рату, у магистратури, у књижевности, који воле живот; оне ми увек стоје на расположењу. Оне ме посећују кад то желим, а исто тако одлазе по мојој жељи. Никад нису нерасположене и увек одговарају на сва моја питања. Док једне развијају преда мном догађаје прошлих векова; друге ми откривају тајне природе; једне ме уче, како ћу добро живети и умрети; друге растерују досаду својом радошћу и забављају ме својом нежношћу; има их које омогућују мојој души да све поднесем, да ништа не желим, које ме упознају са самим собом! Једном речју, оне ми отварају врата свих уметности и свих наука; од користи

су ми у сваком случају а за тако велику услугу оне не траже ништа више, већ добро закључану собу у скромном куту моје мале куће, где су заштићене од непријатеља. Напоследку, ја их носим собом у поље, чија им тишина више одговара, него ли градска бука.“

Неуморним радом, мало по мало, на прелазу из средњег у нови век, кад су књиге још писане руком, створио је Петрарка у своме стану велику библиотеку, коју је касније поклонио граду Венецији, желећи да драге с муком и уз огромне материјалне жртве прикупљене књиге постану опште доступним благом што ширег круга људи. Ова библиотека постоји и данас као саставни део венецијанске градске библиотеке.

Кад се осврнемо на његово опште схватање, и на живот Петрарки, морамо истаћи, да он спада међу најидеалније љубитеље књиге. Читао је од јутра до вечери. Ништа га није могло одвратити од књиге, над књигом је издахнуо. Једног јутра нашли су га мртва, с главом преклоњеном над раствореним текстом огромног кодекса.

Упоредо с Петрарком треба споменути и славну талијанску породицу Медичи, чији чланови спадају међу највеће и најзаслужније мецене на пољу науке, уметности, књиге и библиотекарства. Од свих чланова породице највеће су заслуге стекли Козимо Медичи и његов син Лоренцо Ил Мањифико (Величанствени). Лоренцо је толико волео књигу, да је слику књиге носио и на свом штиту; књига је била његов грб! За своју огромну библиотеку, у којој су били запослени најбољи

библиотекари и прикупљани најдрагоценији рукописи, саградио је дивну палату, која и данас спада међу највеће архитектонске споменике града Фиренце. Палату је радио знаменити скулптор Микел Анђело. Међу његовим библиотекарима истиче се чувени библиотекар Маљабеки, међу свим библиотекарима један од најинтересантијих! Сретан случај отворио му је пут до књига, које је волео изнад свега. Нарочито је познат ради свога нечувеног памћења. Родом је био из Фиренце. Пореклом из сиромашне породице, детињство је провео на раду код једног трговца воћем и поврћем. Урођена склоност према књизи, деловали су толико на њега, да је поштовао сваки лист штампане хартије у које је купцима завијао робу; сваки би лист најпре брижљиво прочитао, и тек потом, тешка срца, давао из руку. Случајно је за дечака дознао Лоренцо Величанствени; његова љубав према књизи толико му се допала, да га је узео у свој двор. Касније му је поверио вођење библиотеке. Као пример његовог нарочито развијеног памћења, наводи се заиста јединствен случај, да је знао на памет садржај каталога свих библиотека. Кад га је Лоренцо Величанствени једанпут запитао за неку веома ретку књигу, која је постојала само у једном примерку, он је без великог премишљања одговорио, да се књига налази у Султанској библиотеци у Цариграду, а осим тога је назначио и на којој полици...

У Француској се у приближно исто доба, у редовима сдушевљених заштитника књига и би-

блиотека, налазе велики француски државници: Ришеље, Мазарен и Колбер, министри на двору Луја XIII и Луја XIV, који су имали своје огромне приватне библиотеке, и који су осим тога, и као државници, подупирали рад на стварању и ширењу библиотека. И данас је позната у Паризу велика Мазаренова библиотека! За развој француских библиотека у овом периоду много је допринео и познати библиотекарски стручњак Шарл Ноде.

Као велики заштитник књига нарочито се истиче и мађарски краљ Матија Корвин, који је у својој престоници основао велику библиотеку са преко 50.000 скупочених рукописних књига. На изради ових књига радио је велики број преписивача; један је део прикупљен из страних држава. Њих су нарочито људи прикупљали, откупљивали и достављали краљу за велике своте новаца. Истиче се уметнички повез књига библиотеке краља Матије, која је пропала 1526, у доба кад је Сулејман Величанствени освојио Будапешт. Већина књига, као ратни плен, пренета је у Истамбул, док је остатак разнет по целом свету, тако да се књиге ове библиотеке, познате под именом „корвина“, и данас налазе у најразличитијим земљама: Русији, Француској, Италији...

*

* * *

Разлика у унутрашњем уређењу библиотека у средњем веку и првих библиотека у доба хуманизма и ренесансе запажа се нарочито у правцу „ослобођења књига“! У средњем веку књиге су

редовно биле изложене на „пултовима“, и свака је била привезана нарочитим ланцем. То се чинило, јер су књиге биле врло скупе, па би губитак сваке књиге претстављао огромну материјалну штету. Како су биле руком писане, и већином украшене уметничким иницијалима и дивним миниатурама, свака је књига претстављала мали иметак! Прве краљевске библиотеке, које се јављају у доба хуманизма и ренесансе не само што се разликују од средњевековних библиотека по великом сјају и луксузу, који се развија у библиотекама, већ се полако и књиге уклањају с пултова у посебне ормане, т. р. ослобађају!

Међу најлепше и најзначајније библиотеке овог доба спада и чувена библиотека Филипа II, која се налазила у дворцу Ескуриал, недалеко од Мадрида. Поред ове библиотеке, која је била саставни део краљевог замка и манастира, најпознатија је Дворска библиотека у Бечу, чије је грађење почето у XV веку, и у којој се нарочито истиче дивна сала под куполом. Уз ову библиотеку везано је име чувеног бечког архитекте Фишера фон Ерлах.

Доба хуманизма и ренесансе значајно је за развој књиге и библиотека и ради тога, јер је оно ударило основу већини каснијих народних библиотека, које су се, у главном, развиле из поменутих краљевских библиотека. У ово доба пада и оснивање чувене лондонске библиотеке Британског музеја, која данас спада међу највеће светске библиотеке. Самом стварању народних библиотека највише је допринела француска револуција, која

је секуларизовала манастирска имања и манастирске библиотеке. (На основу декрета о секуларизацији манастирских библиотека из године 1789 и 1802 држава је добила преко 8 милиона књига, које су касније подељене државним библиотекама).

Француска је револуција у неку руку крајња тачка у развоју средњевековних библиотека. Она је собом донела општу и обавезну наставу, утврдила принцип слободне човекове личности, поставила култ разума, а у низу техничких изума који прате француску револуцију за „револуционисање“ књига и библиотека — од огромног је значаја проналазак машинске израде хартије, који собом надопуњује један од највећих ранијих проналазака, *техничко умножавање књига — проналазак штампе.*

Кад су од Еразма Ротердамског тражили, да заустави ширење новог Тестаментa, које је он издао према грчком извору, одговорио је, да је касно, јер је књига — благодарећи штампи — већ постала својина читавог света! Захваљујући штампани, идеје великог хуманисте прокрчиле су пут, и ништа их више није могло зауставити. Књиге и библиотеке — од француске револуције — добијају нарочиту улогу, њихов циљ постаје: служење народу, унапређивање масе, ослобођење из ropства, које ствара незнање.

*
* *
*

Наш највећи заштитник књига и библиотека на прелазу из средњег у нови век био је деспот

Стеван, син цара Лазара и царице Милице. Он је своју престоницу пренео у Београд, где је желео подићи дворску библиотеку. У манастиру Манасији, својој дивној задужбини на Ресави, искупио је најученије људе тога времена, и велики број преписивача, који су радили на преписивању нових књига. Турски ратови прекинули су овај рад и зауставили наш историјско-културни развој, просветни рад у самој земљи за читав низ векова.

У Хрватској су, на даљем развоју библиотека, поред већ познатих католичких монашких редова, радили исусовци, осим тога истицао се све већи број приватних лица, љубитеља књиге. Нарочито је био велики број приватних библиотека у Далмацији, посебно у Дубровнику, где се као некад у старом Риму, сматрало обавезно, да свака породица има своју библиотеку.

*

* *

Главна разлика између библиотека у старом, средњем и модерном веку може се укратко свако означити:

1. број примерака једне књиге до новог века никада не прелази одређен мањи број; у новом веку, у вези с проналаском штампе, број нагло расте;

2. у старом и средњем веку број читалаца је ограничен; у новом нагло расте — у вези са ширењем образовања и увођењем обавезне наставе;

3. у новом веку кодекс сасвим потискује старе облике књига: волумен и таблице;

4. хартија потпуно истискује папирус, пергамент и воштане таблице као материјал за писање;

5. кроз цео стари и средњи век књиге се пишу искључиво руком или се механички умножавају помоћу непокретних слова, која су изрезана на дрвеним плочама (ксилографија), — нови век познаје искључиво књиге штампане помичним словима;

6. у старом и средњем веку материјална вредност сваке књиге претставља мали иметак; у новом веку цена се књизи знатно смањује тако да је омогућена куповина много ширим круговима.

Проналазак и усавршавање израде хартије, затим проналазак и усавршавање штампе, мењају из основе однос према књизи и схватање о задатку библиотека. У историји библиотека мора се овим двама проналасцима посветити нарочита пажња.

Име и место проналазача штампе дуго је било предмет великог спора, који, како згодно примећује један од писаца и истраживача овог питања, „потсећа на борбу седам грчких градова о постојбини Хомера“, великог песника Илијаде и Одисеје. Данас је као проналазач штампе признат Немац Јован Гутенберг, а као година проналаска утврђена је 1440. Прва штампана књига — један календар на немачком језику — изашла је 1447 године. Проналазак је условљавала све већа тежња широких грађанских слојева за знањем и образовањем; све већи број универзитета, који од XIV века отварају широм своја врата не само племићској и грађанској већ и сељачкој деци. Као главни

технички предуслов проналаска штампе, уопште се сматра проналазак папира, који је у XII веку с оријента пренесен у Европу.

Гутенберг се родио у Немачкој, у старом средњовековном граду Мајнцу, 1400 године. Отац му је био грађанин из породице Генцфлајш; мајка му је припадала старој племићској породици Гутенберг. Из пажње и љубави према мајци узео је њено име, по ком је искључиво и познат. Своје детињство, до 1420, провео је у Мајнцу. Год. 1440, услед раздора између племића и грађана, и победе грађана над племићима, Гутенбергова породица бежи из Мајнца и настањује се у Штрасбургу. Од 1420 до 1434 не зна се ништа о Гутенбергу, али се претпоставља, да је он то време провео у земљама, где је могао научити занат уметничког израђивања књига, у Чешкој и Холандији, које су у то време на овом пољу заузимале прво место. — 1434 појавио се у Штрасбургу. Ту се оженио с обичном грађанском девојком, неком Аном, која никад није схватила Гутенбергову вредност и значај. Борећи се и радећи, живео је доста тешко. Највише се бавио израђивањем књига помоћу дрвених дасака, ксилографије. То је био нов начин израде књига, који се развио у средњем веку, а који се састојао у томе, да су се на дрвеној плочи изрезивала слова и реченице, па кад би се изрезала читава страна, онда се на даску, премазану нарочитим мастилом, стављала хартија и тако, механички, отискивале поједине стране књиге. Гај начин израде књига, и ако је био спор, ипак је био бржи од преписивања руком. Није искључено,

да се Гутенберг бавио и којим другим занатом. У исто време лако се може претпоставити, да је, бавећи се израдом књига, непрестано размишљао и о свом великом проналаску, који му је овековечио име.

Године 1930 изашла је једна мала књижица под називом: „Гутенбергов стваралачки сан“ — Gutenbergs Schöpfertram — од Ханса Блајер-Хертла — Hans Bleyer-Härtl — у којој се, у облику алегоричне приче, описује, како је Гутенберг дошао до свог великог открића. Придржавајући се овог поетичног описа, изнећемо и ми овде тај велики догађај, који је на дотад невиђен начин препородио читав свет. На Бадње вече год. 1440 радио је Гутенберг, као и увек, затворен у својој соби. Био је тужан и уморан. Његова жена била је тог дана још несноснија него обично. Срдита, што јој муж разбија главу над изумом, чију вредност није схватала, одабрала је баш тај свечан дан, да га сасвим напусти. Кад је видео да је остао асвим сам, Гутенберг се још више удубио у своје снове и визије, које су га годинама мучиле. У соби је било хладно и мрачно. Једва се распознала Спаситељева слика, која је висила о зиду. Из размишљања га је тргло тихо куцање на вратима. Један од његових ученика, радника, знајући за његову усамљеност, дошао је са својом женом да га посети. Собом су донели вино и колаче. Кад су приметили, да је учитељ тај дан нарочито тужан, покушали су, нарочито радникова жена, да га развеселе. Док су мушкарци распиривали ватру, она се припремила, да лије олово и да тако

прориче судбину. Узела је суд с водом, ставила га на дрвену плочу на којој је већ била изрезана једна страница Гутенбергове књиге. Почела је забава. Нагнута над тепсијом, радникова је жена прорицала мајстору, да се приближује дан великог проналаска. Оловне капљице низале су се у води у дуги низ дивних, минијатурних књижица... Гутенберг је сумњиво вртео главом, али се ипак расположио.

Касније, кад су радник и његова жена отишли, легао је да спава, али није могао заспати. Чинило му се, да је опет у цркви, куд је тако радо ишао, јер је био веома побожан. Тамо је он слушао св. Јеванђеље. Свака му се реч дубоко урезивала у душу. Желео је да сви људи могу купити св. књигу, која тако утешно делује на уморне људе. За ту жељу везивао је и свој изум. Ноћ је полако одмицала држећи га у полубудном стању. Приказивале су му се најразличитије визије. Кад се сутрадан дигао, и узео да разгледа ону плочу са изрезаним словима над којом је радница левала олово, на своје највеће изненађење, опазио је, како су из удубина најједном испала мала, помична оловна слова....

Док је жена његовог друга левала олово у тепсију, која се налазила на плочи, она је, неприметно, незапажајући капала и на саму таблу. Те капље олова падале су у удубљења око изрезаних слова а кад се олово расхладило и кад га је Гутенберг извадио, он је нашао оно, што је годинама тражио, пронашао је пут за свој изум....

Поставља се питање, шта је Гутенберг изумео? Да ли је он, заиста, био први и једини, који је пронашао штампу?

Штампање књига значи добијање механичким начином безброј једнаких примерака с једног оригинала. То је било познато и до Гутенберга, нарочито су још од најстаријих времена биле у употреби штамбиље, т. ј. умножавање рукописа с дрвених или сличних дасака. Први овакви покушаји односе се већ на IV век пре Христа. Ксилографија (штампање с дрвених дасака) и данас је у употреби у Кини. У XI веку Кинези су пронашли штампање помичним словима. Оправдано је, да се поставља питање, што је пронашао Гутенберг и у чему је величина његовог открића? Штампање помоћу дрвених плоча било је скупо и споро; израда помичних слова у Кини била је сасвим примитивна и односила се искључиво на њихове сликовне знакове (знакове кинеског слоговног писма) и није прешла границе Кине. Суштина Гутенберговог проналаска лежи у томе, што је он потпуно самостално, дошао на мисао:

1. да се књиге израђују механичким путем и то помоћу помичних слова;

2. да је пронашао левачки инструменат за слова — матрицу — и да је на тај начин створио могућност, да се брзо и лако излије неограничени број „литера“ с којима се могу — слагањем и растављањем — израђивати, брзо и лако, и највеће књиге.

Тајну свога открића држао је у почетку Гутенберг за себе. Као његов супарник истиче се

Холанђанин Лауренс Јанзон Костер, али претпо-
ставка, да проналазак штампе не припада Гутен-
бергу, већ Костеру, није утврђена. Интересантно
је питањем, да ли је Гутенберг био у стању да
оцени значај свог проналаска? Прича се, како је
једног дана, кратко време после свог проналаска,
дошао у једну радионицу, да наручи штампарску
пресу. Кад је објаснио мајстору: како мора из-
гледати преса, и затим запитао колико ће кош-
тати, мајстор га је погледао и узвикнуо: — Па то
што ви хоћете, Јохане, то је обична винска преса!
— Да, одговорио је Гутенберг, али винска преса
из које ће наскоро тећи најбољи од свих ликера,
који су досад гасили човечју жеђ... Анегдота слу-
жи као доказ да је велики проналазач својим про-
рочанским духом дубоко схватио значај свога
проналаска!

Као сиромашан човек, нарочито после тога,
кад су на њега у Штрасбургу напали разбојници
и опљачкали га, Гутенберг није могао сам уре-
дити своју штампарију. За то се обратио на бо-
гатог суграђанина града Мајнца, Јохана Фуста и
узајмио од њега 800 форинта за уређење штампа-
рије. Како није могао сам да ради, удружио се
са тада познатим мајстором који је дуго година
радио у Паризу, Петром Шефером. Шефер је био
познат као одлични калиграф, *илуминатор*. Тим
именом називали су се они мајстори — преписи-
вачи, који су познавали вештину уметничког сли-
кања слова. Ова је вештина помогла Шеферу и
касније: у заједничком раду с Гутенбергом.

Јохан Фуст видео је, да ће Гутенбергов проналазак донети много новаца и користи. Исто је запазио и Шефер. То је био разлог зашто су обојица изневерили Гутенберга. Фуст, у часу кад је Гутенбергу било најтеже, тражио је, да му Гутенберг врати позајмљени новац. Како се Шефер био оженио Фустовом ћерком, оба су се удружила против Гутенберга. Дошло је до суђења. Гутенберг је био сиромашан, а тадашњи суд је често био на страни богаташа. Зато је и велики проналазач осуђен и пао је у крајњу беду.... Пошто није био у могућности, да врати позајмљени новац, Фуст му је запленио штампарију. Гутенбергу је остао само један примерак слова... После извесног времена, ипак је наставио започети рад. Умро је у Мајнцу 1468. Његов бивши компањон, Шефер, умро је 1500 године.

Као један од проналазака који су дошли у прави час и у право време, и проналазак штампе, већ од првог часа био је правилно схваћен и оцењен. Од 1440 до данас, Гутенбергов изум служи човечанству широм целог света. Првобитно, примитивна мала машина за штампање, данас се усавршила до невероватних размера савремене технике. У економском погледу проналазак штампе, као и већина нових проналазака; није могао остати без извесних штетних последица за оне који су се до тад бавили професионалним преписивањем књига. Интересантно је споменути, да је у Русији проналазак штампе изазвао чувени расколнички покрет, који почиње у дру-

гој половини XVII века, у доба цара Алексија Михајловића. У вези с настојањем руског патријарха Никона, да се старе црквене књиге, које су се умножавале преписивањем, исправе, и у будуће умножавају по новом начину, а не преписивањем, преписивачи, уједињени с најреакционарним елементима, започели су покрет против ове реформе и тако дали повода стварању безбројних руских верских секта и чињеници, да се у борби за „стару веру“, за време Петра Великог, добровољно спалило преко 30 000 људи. (Рачуна се да је број расколника још под крај царског режима, 1917 године, износио 12—18 милиона).

Усавршавању новог проналаска много је допринело све интензивније увођење и значај дневне штампе, дневних листова, за које су биле потребне савршеније машине. Тако је већ у прошлом веку пронађен велики број нових машина, које су усавршиле Гутенбергов изум и омогућиле савремено прештампавање и умножавање рукописа у дотад невиђеном размеру. Пронађена је нова машина за слагање слова — сец-машина; нова машина за штампање — шнел и ротациона машина. У ширењу нових проналазака на пољу модерне штампарске технике припада нарочита заслуга директору великог енглеског дневног листа „Тајмс“, који је основан 1783 године.

Од постанка до данас улога штампе, као средства за ширење знања и информација, постала је незаменљива. „Штампарије су постале скромне чесме моћне реке, која, текући непрестано, носи собом, ширећи се, мудрост прошлости и највеће

мисли садашњости“. Ширила се тако брзо, да је пре свршетка XV века било 60 мајстора штампара који су радили у Штрасбургу; 22 у Келну; 17 у Нирнбергу; 20 у Аугсбургу. У Венецију пренео је штампу Француз, по имену Јансон; у Рим два Немца; у Паризу штампање књига отпочело је 1470, кад је прва преса заведена на Сорбони.

Потребно је казати бар неколико речи о књигама, које је штампао Гутенберг. Као година проналаска штампе, како смо видели, сматра се 1440, а као прва штампана књига, сматра се календар што га је издао Гутенберг заједно са Шефером. Најзнаменитија његова књига је Библија, у две свеске са 400 страна. Од те Библије до данас је сачуван 41 примерак, који се налазе у разним земљама. На пергаменту је штампано 12 примерака.

Колико се цене те прве Гутенбергове књиге, показује ова чињеница: 1817 године продавао се један примерак Гутенбергове Библије у Лондону. Продат је за 80 хиљада златних лира! Други један примерак откупио је неки Американац за своту од 1500 долара. Књигу је поклонио Њујоршком универзитету.

Изглед првих штампаних књига је веома занимљив. Ако упоредимо старе рукописне књиге са првим штампаним књигама, једва ћемо запазити разлику. Само стручњак може видети у чему је разлика и препознати која је књига руком писана, а која штампана. Познато је, да је писање у средњем веку било достигло високи степен развоја. У почетку је био идеал, да се штампана књига што мање разликује од скупочених руком

писаних књига. Прва слова, којима је Гутенберг штампао своје књиге израђена су тачно према најлепшим писаним словима. На ово је много деловала чињеница, да су дотадашњи купци књига, велика и имућна господа, с извесном мржњом и презиром сусретали појаву првих штампаних књига. Ова је околност деловала на штампу у великој мери; да би нашао купце за своје књиге, Гутенберг је морао настојати, да штампане књиге буду што сличније писаним књигама. Да сличност буде што већа, почетна се слова нису уопште штампала. Шефер их је израђивао руком. Ту му је помагала његова уметност илуминатора.

По свом облику књиге су у почетку имале, т. зв. *фолно формат*, с којим ћемо се касније поближе упознати.

Како је ипак главни циљ штампе био поједитињавање техничке израде књига, постепено су штампана слова добијала све једноставнији облик. На овом су пољу нарочите заслуге стекли Талијан Алдус Мануциус и Холанђанин Лодовик Елзевир. Мануциусов рад пада око 1449, дакле непосредно иза проналаска штампе. Он је први увео нову врсту слова, курсив, за који је искористио Петраркино писмо. Мануциус је увео и нови формат књиге, т. зв. *целни формат*, или формат осмине — октав. Његова штампарска делатност била је огромна. Нарочито се залагао за римску књижевност, коју је највише волео. Његове су књиге биле ванредно лепе по облику. И данас се налазе по свим музејима његове књиге и сматрају се као нарочита драгоценост.

Поред Мануциуса прво место припада Лодовику Елзевиру, човеку чија је судбина веома занимљива. Родио се у Лејдену, холандском граду, који је у XVIII веку, у доба Лодовиковог деловања, био центар науке и културе. Међу свим универзитетима тог доба, универзитет у Лејдену уживао је највећи глас. Младићи из свих крајева света долазили су, да слушају чувена предавања његових професора. На том универзитету, 1610 године, радио је као педел (посебна врста служитеља — чиновника, који у исто време врше и извесне канцеларијске и служитељске послове) Лодовик Елзевир. Како је био ванредно талентован, замолио је, да му се дозволи штампање и продавање књига за студенте универзитета. Кад је добио дозволу, уредио је своју штампарију и отпочео рад. У кратко време постигао је огроман успех. Његово име пронело се по целом свету. Он је штампао све од реда: француске, талијанске, грчке и латинске писце. Међу његовим наследницима нарочито се прославио његов брат, Бонавентура, и његов унук. Они су, као и Мануциус, за књиге увели нарочити формат, који је био згодан за студенте. Те су се књиге јако много куповале, тако да се могло говорити о „Елзеви-романији“.

С проналаском штампе, искључиви материјал за писање, односно штампање постаје хартија. Видели смо, да је хартија пронађена у II веку после Христа, у Кини. Из Кине је хартија лагано продирала на запад. Узима се, да је ширење хартије напредовало: 100 километара за један век. Тако је

у Перзију и у Самарканд (Туркестан) дошла око 650 године, у Багдад 800, у Каиро 1100, а отуд полако прешла у Европу. Папир је однео превагу над папирусом и пергаментом и потиснуо их, јер је био много јефтинији. Од папируса био је јефтинији за 500 пута; много јефтинији од пергаментa и воштаних таблица. Рачуна се, да је у XIV веку лист хартије вредео 12 сантима, док је у исто време лист пергаментa вредео 1 франк 25 сантима (Сит, III, 10). Данас је папир, благодарећи лакој и једноставној изради, још јефтинији. У изради папира јасно се истичу две етапе: примитивна или ручна, и модерна, или машинска, која је победила крајем XVIII века. У почетку се папир већином израђивао од старих крпа и то тако, да су се очишћене крпе, са којих су се претходно удаљивали разни метални предмети, као дугмета и слично, млеле у нарочитим млиновима, а онда добијени материјал стављао у бурад напуњену с водом. Тако добијена смеша, која је личила на кашицу, захватала се нарочитим ситима у количини колико је потребно за један лист. Кад би се лист осушио, могло се на њему писати. Прва хартија, која је добијена на овај начин била је веома проста; касније се израда папира све постепено усавршавала, док није, године 1792, штампарски радник у штампарији Пјера Дидо, Луји Робер, пронашао машину, која је омогућила много бржу, једноставнију и јефтинију производњу хартије. Та машина, која с малим изменама, служи и данас, доноси фабрикама хар-

тије огромне приходе. Луји Робер, њен проналазач, умро је у крајњој беди.

Међу нарочито луксузне врсте папира спадају: кинески, који се прави од бамбусове коре, јапански папир, који се прави од коре дрвета, и холандски папир.

И ако је књига у новом веку у главном задржала облик кодекса, ипак се она у велико разликује од старих средњевековних књига и то нарочито богатством својих формата. Формат, или величина књиге, зависи од тога, колико се пута оригинални лист који се израђује за штампање књига — пресавије. Најпознатији су формати књига: ин плано (атлас); фолио; четвртина; осмина; шеснаестина, итд.... Ин плано значи, да је за књигу узета читава величина папира, да папир уопште није пресавијан; фолио значи да је лист пресавијен једампут. На тај се начин добијају 4 стране, односно два листа. Код четвртине лист је пресавијен 4 пута, и добија се 8 страна, односно 4 листа.

Као што је средњи век створио дивне рукописне књиге, исто се тако и код штампане књиге обраћа нарочита пажња на њен изглед. И штампана књига не привлачи само својом садржином, већ и својим изгледом. Она мора и естетски лепо деловати! За то се обраћа нарочита пажња на штампу, папир, корицење и илустровање књиге. У сваком случају књига мора бити истрајна и не сме својим изгледом врећати наше око. Међу данас најпознатија слова, која се употребљавају за штампање књига спадају: цицеро, елзефир, италић и романска слова.

У избору слова треба нарочиту пажњу обратити на њихову величину. Очи су највеће човеково благо, па се мора избегавати све што им може шкодити, а нарочито одвећ ситна штампа. Познато је, да има књига, које су штампане са тако миниатурним словима, да се могу читати само помоћу лупе. У Музеју књига Цариградске универзитетске библиотеке налази се миниатурни руком писан коран, који је смештен у ораховој љусци!...

Коричење књига започиње, кад је место волумена заузео нови облик књиге — кодекс. Средњи век огледа се нарочито у својим богатим и луксузно укориченим књигама и то најпре у слоновој кости, а касније, под све већим утицајем истока, у злату, филигранним радовима и емаљу. Као центар средњовековног коричења књига играла је велику улогу Краљица Јадрана — Венеција, која је у то доба сматрана као авангарда оријента. Међу најлепше примерке старих, богато и уметнички укоричених књига, спадале су и књиге из познате библиотеке мађарског краља Матије Корвина.

Развој трговине књигама иде упоредо с развојем производње књига и све већим развојем писмености. Извесни трагови о продаји књига налазе се и у старим египатским споменицима, а исто тако и у старим јеврејским законима. Биће од интереса, да се спомене једна стара јеврејска изрека, која каже: — „Ако имаш књиге на продају и књиге жели купити неко ко неће да их посуђује на читање, немој му их продавати“. И ако

познати трговци, и у старом веку као и у новије доба, ценећи и правилно оцењујући велики значај књиге, Јевреји су од својих људи тражили, да код ове врсте продаје у првом реду имају у виду духовне интересе.

Процвет трговине књигама настаје нарочито у IV и III веку пре Христа, у доба највећег развоја знамените Александријске библиотеке. У Риму се љубав према књигама и трговина књигама развила под утицајем Грка. Видели смо, да је у Цицероново доба свака римска кућа имала и своју библиотеку. У средњем веку продајом књига бавили су се т. зв. стационарији; путујући продавци књига спадали су међу познате и омиљене фигуре читавог средњег века.

*

* *

Прве штампане књиге, т. зв. *инкунабуле*, заузимају нарочито место у историји штампе и штампаних књига. Назив инкунабула долази од латинске речи *cupula* = колевка. Употребљена у преносном смислу, она означаје штампане „полетарце“, *књиге, које су штампане од 1450 до 1500*. Сличан је немачки назив: „*Wiegendrucke*“. Све се ове књиге чувају у библиотекама и у музејима књига као специјалне збирке „инкунабула“. За разлику од других штампаних књига, код инкунабула запажа се много лошија хартија, слова нису једнаке величине, једно је веће друго мање, нема сигнатуре, т. ј. броја који означаје колико је листова хартије употребљено за штампање књиге, недостаје насловна страна, наслов се на-

лазио у почетку текста, није означено име штампара, место и година штампања књиге, велики број кратица, као на пр. т. з., т. ј. и т. д., слаба или никаква интерпункција, слово „i“ без тачке. Велики број веома интересантних инкунабула налази се у Музеју књиге у Лајпцигу, у Прашкој универзитетској библиотеци, као и у свим великим и старим библиотекама.

Да штампана књига изгледа лепо, треба, да се узму у обзир извесна правила. Стручњаци су та правила детаљно разрадили. Ми ћемо их навести у скраћеном облику. Основни је принцип: *ко хоће, да се бави штампањем књиге, мора имати у виду, да је дужан створити уметничко дело!* Друго основно правило поставља захтев, да књига — својом штампом и опремом — мора олакшати упознавање садржине. Књига са миниатурним словима замара и шкоди. У свакој се књизи мора одржати јединствени стил, класична једноставност. Књиге, које имају много вињета, шара, нису лепе. Исто је тако важна дужина и ширина страна.

*

* *

Кад мислимо на развој наше културе, а напосе развој писмености, књига и библиотека у нас, морамо увек имати у виду наше посебне историјске прилике, које су биле далеко теже и друкчије, него у већини других земаља. У доба, кад су други народи ступали у највишу фазу свог културног живота, наш је народ пао у петвековно турско ропство. Прва штампарија у нас је о-

снована на Цетињу, 1493 године. Наше прве штампане књиге налазе се у Народној библиотеци у Београду. Друга штампарија по реду основана је у Млетцима. Трећа у Београду, под крај XVI века. Припадала је кнезу Радиши. У тој је штампарији започето штампање еванђеља, али није довршено, јер је штампарија пренета у Дубровник. Све теже прилике онемогућавале су даљи рад у овом правцу. И у варошима, и у манастирима живот је, стицајем прилика постајао све примитивнији. Крајем XVIII века и почетком XIX века, с народним васкрсом, настаје већи рад на културном пољу; 1834 године основана је у Београду наша Државна штампарија, која и данас постоји.

Како су изгледале наше прве књиге? Оно што смо говорили о инкунабулама уопште, вреди и за нас. И наше прве штампане књиге немају насловног листа, странице се не обележавају, поједина слова су слична словима рукописних књига.

Кад је 1834 основана прва штампарија, за време владе кнеза Милоша, постепено се развијао интерес према књизи и читању, али су ипак прве књиге штампане у веома ограниченом броју и то тако, да се унапред осигуравао број претплатника, пренумераната. Међу личностима, које су се нарочито бавиле ширењем књиге, налазио се на првом месту *Ђура Милутиновић Црногорац*. Умро је 1844 године. Као фанатик књиге, он је ишао од трговине у трговину, а кад ко није хтео купити књигу, он га је грдио, приговарао да није родољуб, да је незналица. Први издавач књига био је

Глигорије Возаревић. Његова се књижара налазила код Варош Капије.

У средњем веку књиге су се највише продавале на вашарима. Главни центар тих вашара био је у Будимпешти. Велику су улогу играли и т. зв. *торбари*, путници, који су носили књиге у торби, или их возили на колима и продавали по селима. Најпознатији су торбари: *Караџић* и *Хаџи Алекса Поповић*.

МОДЕРНИ БИБЛИОТЕКАРСКИ ПОКРЕТ НАРОЧИТО ПОГЛЕДОМ НА ЈАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ.

У овом поглављу говорићемо о савременим библиотекама. То је и најважнији део нашег излагања. Библиотеке о којима смо досада говорили припадају великим делом прошлости, али оне ипак чине значајну основу на којој су се развиле наше савремене библиотеке; исто је тако љубав према књизи, која је, како смо видели, била у високом степену развијена у прошлости, дала основу и за савремени однос према књизи.

Схватање и мишљење великог броја људи, голико пута на најлепши начин изражено, доказује да су књиге и библиотеке саставни део живота културног човечанства; неопходно потребно оруђе за његов даљи развој. Разгранатост и сложеност модерног живота поставиле су многоструке захтеве у свима правцима, захтев за реорганизацију и прилагођавање новим потребама најразличи-

5

ПРЕГЛЕД ДОПУЊЕНИХ НАСЛОВА У ДИГИТАЛНОЈ БИБЛИОТЕЦИ

1. ИСТОРИЈА ЈУГОСЛОВЕНА
(ЗА СРЕДЊЕ И СТРУЧНЕ ШКОЛЕ)
Ђорђе Б. Лазаревић
Београд: Народна просвета, 1936.
2. СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ:
КЊИГА ТРЕЋА
Вук Ст. Караџић
Београд: Државна штампарија, 1929.
3. У КОЛИКО ЈЕ ПРЕПОРУЧЉИВО
ОГРАНИЧЕЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ
Др Чед. Марковић
Београд: Штампарија Ж. Маџаревић, 1933.
4. КОМЕНТАР ЗАКОНА О ДРЖАВНОМ САВЕТУ
И УПРАВНИМ СУДОВИМА
Боривоје Ј. Франтловић
Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, 1935.
5. СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ:
КЊИГА ДЕВЕТА
Вук Ст. Караџић
Београд: Државна штампарија, 1936.
6. КОМЕНТАР ШТАМПСКОГ ПРАВА
Др Лав Хенигсберг
Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 1932.
7. НУЖНА ОДБРАНА
Владимир Тимошкин
Сарајево: Штампарија „Босанска пошта”, 1939.
8. ХРВАТСКО-СРПСКИ ОДНОСИ У ПРОШЛОСТИ
Др Иван Рибар
Београд: Издавачка задруга „Политика и друштво”, 1939.

9. ТРГОВИНСКИ ЗАКОН КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Љубљана: Тискарна Меркур, 1938.
10. ПРИПОВЕТКЕ:
КЊИГА ДРУГА
Вељко Милићевић
Београд: Штампариија Драг. Грегорића, 1939.
11. УРЕДБА О ЛИКВИДАЦИЈИ ЗЕМЉОРАДНИЧКИХ ДУГОВА:
СА ПРАВИЛНИЦИМА И ОСТАЛИМ ОДРЕДБАМА
ЗА ЊЕНО ИЗВРШЕЊЕ
Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геце Кона, 1938.
12. О ПРОИЗВОДЊИ ПАМУКА
Аранђел Т. Стојиљковић
Београд: Штампариија „Скерлић”, 1939.
13. ПОЗНАВАЊЕ АДМИНИСТРАТИВНИХ
И КАНЦЕЛАРИСКИХ ПОСЛОВА
Драгољуб В. Филиповић; Велимир С. Михаиловић
Београд: Штампариија Д. Грегорић, 1939.
14. ДОГМАТИКА (КРАТКА АПОЛОГЕТИКА
И ДОГМАТИКА ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ)
Љубомир Н. Рајић
Београд: Књижара Влад. Н. Рајковића и комп., 1939.
15. ИНТЕСТАТСКО НАСЛЕДНО ПРАВО
Др Данило Ј. Данић
Београд: „Планета”, 1933.
16. ИМАНУЕЛ КАНТ: ЖИВОТ И ФИЛОЗОФИЈА
Бранислав Петронијевић
Београд: Штампариија Драг. Грегорић, 1939.
17. МЕЂУНАРОДНА ПОЛИЦИЈА
Васа Лазаревић
Београд: Издање пишчево, 1933.

18. ПРЕЧИШЋЕНО ИЗДАЊЕ УРЕДБЕ О ЛИКВИДАЦИЈИ
ЗЕМЉОРАДНИЧКИХ ДУГОВА, СА ОБЈАШЊЕЊИМА
Иван Вујошевић
Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, 1938.
19. ПОЈАМ ЗАДРУГАРА У ОБАВЕЗНИМ ИЗБРАНИМ
СУДОВИМА ПО СРПСКОМ ГРАЂАНСКОМ
СУДСКОМ ПОСТУПКУ
Др Видан О. Благојевић
Београд: Штампарија и књиговезница „Привредник”, 1935.
20. О ЛЕМСТВИМА СУДСКЕ НЕЗАВИСНОСТИ
Др Ђорђе Тасић
Београд: Штампарија и књиговезница „Привредник”, 1935.
21. ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА ЗАКОНИКА
О СУДСКОМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Др Душан Пеић
Београд: Штампарија Ж. Маџаревића, 1935.
22. ПОСТОЈЕ ЛИ РАСЕ?
Никола М. Поповић
Београд: Графички уметнички завод „Планета”, 1935.
23. О НЕХАТУ: ПРАВНА РАСПРАВА
Вера Јов. Дравић
Београд: Б. и., 1935.
24. ВОЈНИ КРИВИЧНИ ЗАКОНИК, СА ЗАКОНИКОМ
О ПОСТУПКУ ВОЈНИХ СУДОВА И УРЕДБОМ
О ВОЈНОЈ ДИСЦИПЛИНИ
Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, 1935.
25. СТУДИЈЕ И ЕСЕЈИ О ФЕМИНИЗМУ
Dr Julka Chlapac Đorđević
Београд: „Живот и рад”, 1935.

6

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. КРИТИКА ЧИСТОГ УМА
Имануел Кант
Београд: Дерета, 2019.
2. КРИТИКА МОЋИ СУЂЕЊА
Имануел Кант
Београд: Дерета, 2024.
3. НИЧЕ И ЊЕГОВ ВЕК
Освалд Шпенглер
Београд: Хоплит, 2023.
4. ПОЛИТИЧКЕ ИДЕОЛОГИЈЕ
Бојан Вранић
Београд: Клио; Факултет политичких наука, 2024.
5. ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИСТИЧКА ПСИХОТЕРАПИЈА
Ирвин Јалом
Нови Сад: Психополис институт, 2024.
6. УПРКОС ТОМЕ: МАКИЈАВЕЛИ, ПАСКАЛ
Карло Гинзбург
Нови Сад: Академска књига, 2025.
7. ЈУНГ И РАЈХ: ТЕЛО КАО СЕНКА
Џон Конгер
Београд: Арете, 2024.
8. УНУТРАШЊИ ПОРОДИЧНИ СИСТЕМИ
Ричард К. Шварц
Београд: Арете, 2025.
9. СИНГУЛАРНОСТ
Балсам Карам
Београд: Блум издаваштво, 2025.
10. ИЗНЕНАДНА СМРТ
Алваро Енриге Солер
Београд: Блум издаваштво, 2025.

11. НАКОН БОГА, АМЕРИКА
Румена Бужаровска
Београд: Booka, 2025.
12. РАТ
Миљенко Јерговић
Београд: Booka, 2025.
13. СЕФАРД
Елијет Абекасис
Београд: Клио, 2025.
14. ОПАДАЊЕ И ПРОПАСТ РИМСКОГ ЦАРСТВА
Едвард Гибон
Београд: Нолит; Досије, 2007.
15. ИНИЦИЈАЦИЈА У МИСТЕРИЈЕ АНТИЧКОГ СВЕТА
Ијан Бремер
Београд: Федон, 2023.
16. ОПТИМУМ: КАКО ОДРЖАТИ СВАКОДНЕВНУ
ЛИЧНУ И ОРГАНИЗАЦИОНУ ИЗУЗЕТНОСТ
Данијел Големан; Кари Чернис
Београд: Геопоетика издаваштво, 2025.
17. МАЈМОНИД: ВЕРА У РАЗУМ
Алберто Мангел
Београд: Геопоетика издаваштво, 2025.
18. ТЕХНОФЕУДАЛИЗАМ
Јанис Варуфакис
Београд: Хармонија; Публик практикум, 2025.
19. СРЕЋА
Габријел Ролон
Београд: Хармонија; Публик практикум, 2025.
20. ПРИПОВЕДАЧ
Ана Болава
Београд: Имприматур, 2025.

21. 50 КОГНИТИВНИХ ПРИСТРАСНОСТИ
ЗА КОЈЕ ТРЕБА ДА ЗНАТЕ
Предраг Стојадиновић
Смедерево: Хеликс, 2025.
22. ПОРАЗ ЗАПАДА
Емануел Год
Лозница: Карпос, 2025.
23. ШТА ЈЕ АРХИТЕКТУРА?
Мари Ватум
Лозница: Карпос, 2025.
24. ДУВАЧ СТАКЛА С МУРАНА
Марина Фјорато
Београд: Космос издаваштво; Нова књига, 2024.
25. ЧИТАТИ ЛОЛИТУ У ТЕХЕРАНУ
Азар Нафиси
Београд: Космос издаваштво; Нова књига, 2025.
26. ПИЈАНИСТКИЊА
Елфриде Јелинек
Београд: Лом, 2025.
27. О ЖЕНАМА
Сузан Сонтаг
Београд: Штрик, 2025.
28. ЛОНДОН
Луј-Фердинанд Селин
Београд: Лагуна; Лом, 2025.
29. МАЧАК КОЈИ ЈЕ СПАСАО БИБЛИОТЕКУ
Сосуке Нацукава
Београд: Лагуна, 2025.
30. НЕКАДА ДАВНО, КРАЈ ВЕЛИКЕ ШУМЕ
Лео Вардијашвили
Београд: Лагуна, 2025.

31. ШЕКСПИРОВ ДАНТЕ:
ЉУБАВ ШТО НИКОМЕ ШТО ВОЛИ
НЕ ПРАШТА ТО ЈЕ
Рита Моналди; Франческо Сорти
Београд: Лагуна, 2024.
32. ЗАБОРАВЉЕНА ЛЕГИЈА
Бен Кејн
Београд: Лагуна, 2025.
33. ЗАИСТА КРАТКО ПУТОВАЊЕ КРОЗ ТЕЛО
Бил Брајсон
Београд: Лагуна, 2025.
34. ЗИМОВНИК
Тери Прачет
Београд: Лагуна, 2025.
35. ЗНАМ ЈЕДНУ ТАЈНУ
Тес Геритсен
Београд: Лагуна, 2025.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Ненад Цекић: **ФИЛОЗОФИЈА МОРАЛА ЦОНА СТУАРТА МИЛА: МИЛ И МИЛОВСКИ УТИЛИТАРИЗАМ** / Нови Сад: Академска књига, 2019.

Преузето са сајта:

<https://akademskaknjiga.com/katalog/filozofija-morala-dzona-stjuarta-mila>

„У књизи *Филозофија морала Цона Стјуарта Мила: Мил и миловски утилитаризам* Ненада Цекића дати су преглед и критичка анализа темељних филозофских претпоставки Милове теорије морала. Књига се бави нормативно-етичким садржајем и метаетичким претпоставкама Миловог утилитаризма као опште нормативне теорије. Студија Ненада Цекића је први покушај да се на нашој филозофској сцени на обухватан начин прикаже и оцени Милово утилитаристичко етичко учење које је и данас актуелно и врло утицајно.”

Владимир Н. Цветковић

2. Карло Гинзбург: **УПРКОС ТОМЕ: МАКИЈАВЕЛИ, ПАСКАЛ** / Нови Сад: Академска књига, 2025.

Преузето са сајта:

<https://akademskaknjiga.com/katalog/uprkos-tome-makijaveli-paskal>

Макијавели, Паскал: неочекивано, на више начина изненађујуће поређење. Макијавели, претражујући очеву библиотеку, открива средњовековну казуистику и ставља однос норме и изузетка у средиште измаштаног света (*Мандрагора*) као и света у којем живи и дела (*Владаца*). Паскал, огорчени противник казуистике (првенствено језуитске),

Макијавелија чита кроз призму Галилеја, а стварност моћи посредством Макијавелија.

Путовање кроз заплетена читања, трагом двојице изванредних читалаца, и њихових саговорника, противника, следбеника. На том путу се појављују чувене личности (Кампанела, Галилео) виђене очима њихових цензора, доминиканца Никола Рикардија, такозвани *отац чудовиште*; и мање познате личности, као Јохан Лудвиг Фабрицијус, који захваљујући једном заобилазном читању Паскалових *Писама провинцијалцу* нуди непознату слику *веома религиозног* Макијавелија.

3. Слободан Јовановић: **ЗАПИСИ О ПРОБЛЕМИМА И ЉУДИМА: 1941–1944** / Нови Сад, Академска књига 2025.

Преузето са сајта:

<https://akademskaknjiga.com/katalog/zapisi-o-problemima-i-ljudima-1941-1944>

Скоро у потпуности непознати широј јавности, *Записи о проблемима и људима 1941–1944*. Слободана Јовановића доносе нови поглед на бурну историју ратних година.

Представљајући низ догађаја – међу којима су војни пуч 27. марта, Априлски рат, бекство чланова Владе Краљевине Југославије у емиграцију, учестали спорови српских и хрватских политичара, Каирска афера, женидба краља Петра II, односи са Черчиловим кабинетом, али и кројење судбине Драгољуба Драже Михаиловића – Слободан Јовановић оставља непроцењиве записе о политичкој историји Југославије током Другог светског рата.

Исто тако, Јовановић у овој књизи исписује и низ портрета битних историјских личности, пре свега краља Петра II Карађорђевића, генерала Душана Симовића, Влатка Мачека, Ивана Шубашића и Драгољуба Драже Михаиловића, говорећи и о њиховим људским странама.

С једне стране хроника бурних ратних година, а са друге низ интимних сећања, ова књига нам доноси драгоценства о догађајима и људима који су променили историју наших простора, и то из угла интелектуалца и политичара, чији су ставови и данас предмет великих спорења.

„Што год сам дуже с њим разговарао, почев од 1949. па до 1958, све сам био политички удаљенији од његових гледишта, али сам све више био свестан да сам разговарао са најумнијим Србином? Садашњице? Или и прошлости?”

Десимир Тошић

4. Слободан Жуњић: **НАСЛЕЂЕ АНТИЧКЕ ФИЛОЗОФИЈЕ** / Београд: Досије студио, 2024.

Преузето са сајта:

<https://www.dosije.rs/rs/књиге/филозофија/наслеђе-античке-филозофије>

„Ниједног тренутка се не колебавам да прихватим тврдњу о непосредној повезаности европских световних знаности и грчког духа. Штавише, наш дуг према Грчкој би се мирне душе могао проширити и на оно што је Хегел означио као искључиви дар Истока.

Не смемо, наине, заборавити да је хришћанско учење Европи пренето на грчком језику *Новог завета* и да је даље развијено у оквирима хришћанске теологије, која се не може замислити без појмовног апарата античке грчке филозофије...

Али како се *рационална мисао*, која стоји у основи европске науке и филозофије, уопште појавила код Грка? Шта јој је претходило, шта ју је омогућило и шта је одсудно допринело њеном формирању? Посматрамо ли ствари историјски, а другачије једва да можемо смислено говорити о пореклу свега, ова питања се сливају у једно: *Зашто су Грци између VI и III века старе ере почели да упражњавају једну духовну активност, која се темељила на истраживању и доказивању, док су се друге цивилизације у то преломно време*

окренуле новим великим религијама? ... Или још краће: Зашто и како су људи уопште почели да филозофирају?”

Одломак из првог поглавља

5. Милош Старовић: КРАЈ ЈЕДНЕ ЕРЕ: ОД ИНТЕГРАЦИЈЕ ДО ИЗОЛАЦИЈЕ РУСИЈЕ / Београд: Clío, 2025.

Преузето са сајта:

https://clio.rs/proizvodi/klepsidra/kraj-jedne-ere-od-integracije-do-izolacije-rusije-ii-izdanje_294583

Крај једне ере Милоша Старовића лична је баштина непосредних доживљаја турбулентних геополитичких и економских дешавања на истоку Европе, која сада добија свој допуњени и заокружени облик.

Друго издање прати судбину једне велике економије и друштва од последње деценије XX века, преко врхунца глобализације, па све до најновије фазе поларизованог света 2025. године. Аутор, чије је искуство прожето школовањем у Београду, студијама у Европи, боравком у Русији, те руководећим ангажманом у светским финансијским центрима, сведочи о рађању и затварању руског тржишта. Књига обухвата и најновија дешавања у периоду 2023–2025, те пружа проницљиве анализе и запажања о даљем усијавању тензија и ескалацији сукоба у свету, затим о новим глобалним феноменима који преобликују нашу цивилизацију, укључујући вештачку интелигенцију и климатске промене, о великим политичким променама, попут повратка Доналда Трампа у Белу кућу.

У новом поглављу *Руски језик: Има ли наде?* аутор не само да заокружује своју рефлексију већ улива дозу опрезног оптимизма да усред глобалне неизвесности, ипак наступа почетак једне нове ере.

Захваљујући питком стилу, мудрим и умесним анегдотама, *Крај једне ере* јединствено је аутобиографско бележење сутона једног, и рађања новог света, дајући читаоцу прилику да сагледа не само прошлост већ и будућност у којој се интегришу геополитика, финансије и култура.

6. Венди Холвеј: **КЛИМАТСКА ПСИХОЛОГИЈА: ПИТАЊЕ ЖИВОТА И СМРТИ** / Београд: Clio, 2024.

Преузето са сајта:

https://clio.rs/proizvodi/imago/klimatska-psihologija-pitanje-zivota-i-smrti_294555

Климатска криза није само еколошки већ и дубоко психолошки проблем који има бројне узрочнике. *Климатска психологија* нуди свеобухватно разумевање психолошких и културних димензија климатских промена из интердисциплинарне перспективе. Кроз сликовиту и проницљиву анализу, књига наглашава да суочавање са климатским променама није само питање технолошке иновације или реформе политика и закона, већ да оно захтева дубоку промену односа човека према окружењу. Превазилажење личне нелагоде пред овом темом, као и разумевање психолошких механизма који стоје иза порицања проблема, апатије и нихилизма, омогућавају да се предузму заједнички кораци ка еколошком исцељењу и одрживости.

Књига је намењена онима који се баве менталним здрављем, социјалном заштитом и еколошким активизмом, али и свима забринутим због климатске кризе и жељним да разумеју њен дубљи контекст. Преиспитујући улогу психологије и психотерапије у суочавању са реалношћу климатског деловања, испитујући културне димензије климатске кризе, анализирајући како се путеви моћи и капитала укрштају са индивидуалним начинима суочавања са кризом и бавећи се дубоко укорењеним психолошким одбранама и културним наративима који спречавају климатску акцију, аутори пружају пут ка еколошки прилагођенијем и психолошки здравијем друштву. *Климатска психологија* је правовремени позив на акцију који мотивише читаоце да прихвате повезанији и саосећајнији поглед на свет.

7. Зејди Смит: **О ЛЕПОТИ** / Београд: ВООКА, 2025.

Преузето са сајта:

<https://booka.rs/knjige/savremena-knjizevnost/o-lepoti/>

На фиктивном универзитету Велингтон, где се идеолошке расправе воде с истим жаром као и породичне свађе, две породице – хаотични, либерални Белсијеви и строги, конзервативни Кипсови – сукобљавају се око уметности, идентитета, политике и свега између. У роману који је истовремено бритка друштвена сатира и урнебесна породична драма, Зејди Смит духовито и проницљиво осветљава класне поделе, расне тензије и потрагу за лепотом у свим њеним облицима.

Хауард Белси, педесетогодишњи белац, стручњак за Рембранта који Рембранта не воли, универзитетски је професор чија каријера тапка у месту. Његов брак са Афроамериканком Кики уздрман је преваром, док њихова деца страствено следе свој пут, било то вером, интелектом или аутентичном црначком културом. Ствари се додатно компликују кад Монти Кипс, конзервативни црнац и Хауардов ривал, стигне на универзитет, уносећи пометњу у већ крхку равнотежу.

Укрштајући путеве двеју породица с опречним политичким и моралним ставовима, Зејди Смит у свом изванредно духовитом роману пуном неочекиваних обрта истражује културне ратове, генерацијске несугласице и класне разлике, и нуди проницљиве увиде о раси и савременом животу.

8. **САВРЕМЕНА ИРАНСКА КРАТКА ПРИЧА** / Београд: Геопоетика издаваштво, 2025.

Преузето са сајта:

<https://www.geopoetika.com/o-knjizi/1898/savremena-iranska-kratka-prica>

„Све до средине деветнаестог века персијском прозом доминирале су традиционалне народне приче, дидактичке приче, бајке и историјске и херојске саге. Тадашња проза, заробљена у рукама писара, дворских песника

и секретара, углавном је понављала ритмичне и римоване текстове који су одговарали укусу и мерама двора и државних званичника, потпуно удаљених од свакодневног живота обичног народа. Тек с уставном револуцијом (1905–1907) и већим продором модерне цивилизације и нових културних утицаја, персијска проза доживела је темељне промене. Почетком столећа таласи модернизма и промена почињу да заплъускују Иран.

Приликом избора прича за ову збирку, трудили смо се да обухватимо што шири временски период и представимо ауторе који су стварали током целог века постојања кратке приче у Ирану... Збирка укључује двадесет три приче које обухватају три кључне фазе развоја иранске кратке прозе: формирајући период (двадесете и тридесете године двадесетог века), фазу утемељења (1953–1979) и период разноврсности (1979–данас). Надамо се да ће овакав избор омогућити увид не само у токове иранске кратке прозе већ и у развој стила, технике писања и начина на који су писци реаговали на велике промене које су обликовале иранско друштво, нарочито после Исламске револуције 1979. године.”

Александар Драговић

„Европска и српска култура не познају савремену иранску књижевност. Упознате су са поезијом, жанром омиљеним још из древних персијских времена, која је заслужено чувена диљем света. Фирдуси, Хајам, Руми, Хафиз одавно су своје поетско наслеђе утемељили у пантеон светске баштине. Поред неколико романа објављених у Србији, приче скоро да нису. Скрајнуте су незаслужено иако су, слободно се може рећи, постале омиљен и широко распрострањен жанр у иранској литератури.

Овим издањем Геопоетика српским читаоцима приноси пламичак ове иранске различитошћу богате прозе 20. века.”

Владислав Бајац

9. Сали Руни: **ИНТЕРМЕЦО** / Београд: Геопоетика издаваштво, 2025.

Преузето са сајта:

<https://www.geopoetika.com/o-knjizi/1877/intermeco>

По оцени критике ово је најбољи роман Сали Руни до сада!

Ајван има 22 године, успешан је шахиста, тих и интровертан. Његов десет година старији брат Питер је елоквентан и харизматичан адвокат. Наизглед је тако. У недељама након губитка оца, а кроз поглавља која наизменично доносе перспективу једног или другог брата, Сали Руни снажно, дубоко, емотивно, а без уступака сентиментализму, приказује како протагонисти руше па изнова граде, губе па проналазе свој пут. Пет ликова – поменути два брата и три жене – одупиру се категоризацији друштвено прихватљивих веза, чиме Сали Руни покреће једну од својих омиљених тема – уклапање интимних веза у друштвени живот.

Интермецо је – у шаху – неочекивани потез. Са сваким таквим потезом које ликови непрестано повлаче у овом роману, Сали Руни непогрешиво подиже узбуђење читалаца, и притом у свом препознатљивом стилу покреће бројна питања, од економских и идеолошких, до оних филозофских о истини и смислу постојања.

Њен једноставан, реалистичан стил из претходних романа еволуирао је, и прецизни дијалози са преливају у живописне унутрашње монологе. Најдирљивији роман до сада доноси нам болну причу о разорној моћи туге и неразумевању међу најближима, али и нежну причу о љубави – од скривене, потиснуте и погрешним потезима урушене, до видљиве, остварене и лековите.

„Ово је најпотпуније дело Сали Руни, нарочито док опонаша модернистичке стилове Џејмса Џојса и Вирџиније Вулф.”

Publishers Weekly

„*Интермецо* је успешни наставак писања које је Руни учинило глобалним феноменом. Такође филозофски амбициознији, стилски разноврснији, понекад узнемирујући, али у целини необичнији.”

The Guardian

„Овај храбар, инвентиван и очаравајући роман изузетан је допринос опусу који не престаје да изненађује и привлачи.”

The Irish Times

10. Мери Костело: **БАРСЕЛОНА** / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

<https://laguna.rs/proizvodi/knjige/barselona/>

Није била у стању да се отргне од Лијама. Осећала је његово ћутање као неку врсту лишености. А опет, готово да је пожелела да се врати у та времена, у истинско постојање какво је осећала тада, у оно како су се уливали једно у друго, како су проводили преподнева у кревету, како је мисао која је могла бити његова постајала њена.

Усамљеност и отргнутост од света, људи и самих себе главни су мотив прича Мери Костело, која слика савремени свет где су јурњава за каријером, стрес и бруталност свакодневице преузели наше животе. Било да се ради о градским улицама, дугим путовањима аутом или собама у предграђу, упознајемо ликове чији тренуци очаја или откровења мењају и преобликују њихове судбине. Документујући болну, нежну, често ефемерну природу људског срца, ове приче ће натерати читаоце да се запитају шта смо тачно спремни да жртвујемо у име љубави. Кома се можемо обратити када су наше илузије о породичном блаженству потпуно разбијене изненадним открићем или разорном издајом некога за кога смо мислили да га познајемо?

„Костело елегантно пише о великим темама као што су слобода, одговорност, моћ, неједнакост и патња... Једна од битних карактеристика

њеног писања јесте то што уме да нас приближи неугодној истини и љубазно нас замоли да не скрећемо поглед са ње.”

Irish Times

„Ликови у овим причама жуде за повезаношћу, за разумевањем. Мери Костело нам показује како изненадни увид или догађај могу да промене нечији живот у потпуности или како тајновита страна личности одлучује о нашим поступцима и у добру и у злу. Прелепо написано, провокативно и храбро.”

Габријел Берн

„Костело је вишеструко награђивана ауторка која ненадмашно сажима читаве интимне универзуме унутар својих прича.”

Guardian

7

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА АПРИЛ 2026. ГОДИНЕ**

1. ЗАТОЧЕНИК НЕБЕСА
Карлос Руис Сафон
Београд: Чаробна књига, 2012.
2. ВЕТАР ПРОНОСИ МОЈЕ ИМЕ
Изабела Аљенде
Београд: Космос издаваштво; Подгорица: Нова књига, 2024.
3. ЖЕНЕ КОЈЕ ТРЧЕ С ВУКОВИМА:
МИТОВИ И ПРИЧЕ О АРХЕТИПУ ДИВЉЕ ЖЕНЕ
Клариса Пинкола Естес
Београд: Космос издаваштво; Подгорица: Нова књига, 2018.
4. ЧИТАТИ ЛОЛИТУ У ТЕХЕРАНУ
Азар Нафиси
Београд: Космос издаваштво; Подгорица: Нова књига, 2025.
5. РЕКЕТАШ
Џон Гришам
Београд: Evro-Giunti, 2014.
6. СЛИКА С МОРЕМ
Фредрик Бакман
Београд: Лагуна, 2025.
7. СТЕПСКА ЦАРСТВА
Кенет В. Харл
Београд: Лагуна, 2025.
8. ЛАЈК
Срђан Драгојевић
Београд: Лагуна, 2025.
9. СКРИВЕНА ДЕВОЈКА
Лусинда Рајли
Београд: Лагуна, 2024.
10. ТКО ЈЕ ТАЈ ЧОВЈЕК?
Борис Дежуловић
Београд: Лагуна, 2025.

РЕДАКЦИЈА

Главни и одговорни уредник: Јелена Катана, начелник Одељења
jelena.katana@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић

Сарадници: Смиљана Павков
Лепосава Милановић
Гордан Горуновић
Дејан Станојловић
Радмила Тубин Михајловић
Оливера Кнежевић
Светлана Вулић

Лектура: Јелена Васиљевић

Коректура: Иван Комаров

Компјутерска обрада:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Техничка подршка:

Радинка Мићовић

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

Београд, Немањина 22–26